

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Diplomová práce

VIRTUÁLNÍ PROSTOR JAKO ZDROJ SOCIÁLNÍ EXKLUZE ROMŮ:

ČERNOŠSKÁ GHETA, HIP HOPĚŘI A RAPEŘI

JAKO VZORY ROMSKÉ MLÁDEŽE

Autor práce: Bc. et Bc. Alžběta Brychtová, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Studijní obor: etika v sociální práci

Forma: kombinovaná

2022

„Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

31.3.2022

Bc. et Bc. Alžběta Brychtová, DiS.

Poděkování:

„Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Vítu Erbanovi, Ph.D. především za pečlivé odborné vedení, věcné připomínky a cenná doporučení.

Obsah

Úvod.....	6
1 Historie Romů.....	8
1.1 Romská migrace.....	10
1.1.1 Romové ve světě	10
1.1.2 Romové ve Velké Británii	11
2 Subkultury mládeže	12
2.1 Historie hip hopu a rapu	14
2.1.1 Historie gangster rapu	15
2.2 Hip hop a rap v Čechách.....	16
2.2.1 Hodnoty hip hopu v Čechách	17
2.3 Subkultury ve Velké Británii	18
2.3.1 Černošská gheta a migrantský rap	19
2.4 Romská komunita jako „transfer“ hip hopové subkultury	20
2.4.1 Romský hip hop a rap v Česku a na Slovensku	21
3 Vizualita rapové a hip hopové subkultury	30
3.1 Oblečení	30
3.2 Šperky	31
3.3 Tetování	32
3.4 Graffiti.....	33
4 Virtuální svět.....	35
4.1 Romové a sociální síť.....	36
4.2 Romská on-line média.....	36
5 Mládež v postmoderně	38
5.1 Tradiční kultura a hodnoty v životě romské mládeže	38
5.1.1 Vzory z romské komunity	39
5.1.2 Vzory mezi neromy	40
6 Sociální exkluze	41
6.1 Kriminalita marginalizovaných skupin.....	41
6.1.1 Gangy	41
6.1.2 Vězení v životě Romů.....	42
7 Sociální práce s Romy	44
7.1 Sociální práce s romskou mládeží	44
8 Metodologie výzkumu	46

9	Analýza dat a výsledky výzkumného šetření.....	47
9.1	Kontakt s hip hopovou subkulturou.....	47
9.2	Čas strávený na síti.....	48
9.3	Volný čas.....	49
9.4	Vizuální znaky hip hopu používané v romské komunitě.....	51
9.5	Nejčastěji poslouchání romští rapeři.....	52
9.6	Hodnoty v hip hopu.....	55
9.7	Inspirace černošským rapem	58
9.8	Vzory v komunitě.....	59
9.9	Budoucnost – jak to vidí romská hip hopová mládež	61
	Závěr	64
	Seznam literatury:	68
	Seznam on-line zdrojů:	71
	Seznam příloh:	73
	Seznam obrázků.....	78
	Abstrakt	79
	Abstract.....	80

Úvod

Sociální vyloučení Romů je téma, které bylo již mnohokrát popsáno v řadě studií i odborných publikací. V této práci jsem se na něj pokusila nahlédnout ze zcela jiného úhlu, konkrétně očima romské mládeže, která může být a je aktivním hybatelem sebe sama ve směru sociální exkluze i inkluze. Svoji roli v tomto procesu může sehrávat jednak virtuální prostor, ale také členství v subkultuře, která se nejprve zrodila v nejnižší společenské vrstvě černošské etnické menšiny ve Spojených státech amerických a později se stala nesmírně populární v širokých společenských vrstvách. Členství romské mládeže v různých subkulturách není příliš časté. Romští rapeři, hip hopeři a různé *crews*, kde vzniká romský rap nebo rap, který dělají Romové, jsou v rámci subkultur ojedinělou záležitostí. Masivní šíření rapu mezi Romy je záležitostí několika posledních let. Značnou měrou k tomu přispívá tzv. migrantský rap, který produkují Romové ve Velké Británii, a který skrze sociální sítě proniká k české romské mládeži. Zároveň se tato tvorba stává nedílnou součástí české rapové a hip hopové scény.

Respondenty výzkumu se stali uživatelé služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Archa, kde působím jako vedoucí služby a sociální pracovník již sedmým rokem. Jednalo se o dvě výzkumné lokality v rámci Středočeského kraje – o Kutnou Horu a Sázavu. Pro omezení výzkumné skupiny jsem se rozhodla z důvodu bližší znalosti sociálního prostředí respondentů. Do výzkumu jsem tudíž mohla použít také informace získané zúčastněným pozorováním při návštěvách u jednotlivých rodin. Doplňující výzkumnou skupinou se stali romští rapeři a další veřejně činní lidé z romské komunity, se kterými jsem vzhledem k přetrvávající covidové pandemii hovořila nejčastěji on-line. Tito respondenti byli naopak z různých míst České republiky nebo žijící ve Velké Británii.

Cílem této práce je jednak zmapovat a popsat rozrůstající se subkulturu romských raperů, která zažívá obrovský boom díky sociálním sítím. Dalším cílem je pokusit se pomocí kategorizace indikátorů, které ukazují na imitaci nebo identifikaci se zahraničními vzory, odpovědět na otázku: „Mohou mít romští rapeři jako vzory romské mládeže, a jejich tvorba šířená ve virtuálním světě, dopad na sociální exkluzi Romů?“ Práce je rozdělena do osmi kapitol. První kapitola stručně přibližuje historii Romů s akcentem na hudbu jako zdroj obživy a možnost akceptace ze strany majority. Přibližuje rovněž důvody a dopady romské emigrace.

Druhá kapitola dává vhled do světa subkultur mládeže, zmiňuje změny v romských

rodinách a popisuje možné důvody vzniku subkultury mezi romskou mládeží. Přináší stručný přehled o historii hip hopu a rapu ve světě i na domácí scéně a věnuje se současným romským raperům, kteří aktuálně působí ve Velké Británii, České republice a na Slovensku, a kteří se stali vzory části romské mládeže. V kapitole se okrajově objevují také texty rapových písní, které demonstrují poselství o hodnotách přebíraných romskou, ale i majoritní mládeží.

Třetí kapitola se dotýká vizuality hip hopové subkultury, která je zrcadlem hodnot, jež hip hop reprezentuje.

Protože k masivnímu šíření tohoto fenoménu přispěla zejména média a sociální sítě, další kapitoly zmiňuje jejich roli v životech Romů.

Pátá kapitola nastiňuje změny v životech mládeže, které nastaly od konce 20. století díky obrovskému rozmachu internetu a rozvoji konzumního způsobu života. Vrací se zpátky k popisu tradičních hodnot u romské mládeže a hledá pozitivní vzory, které mohou mít v romské komunitě kladný dopad na kultivaci hodnot. Zaměřuje se také na osoby z majoritního prostředí, které se v romské komunitě pohybují a mohou mít výrazný vliv na romskou mládež.

V šesté a sedmé kapitole se věnují sociální exkluzi, kriminalitě, problémovému chování v romské komunitě a roli sociálních pracovníků a sociální práce v tomto kontextu. Sedmá kapitola je navíc doplněna o kazuistiku z praxe terénní formy služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ze Středočeského kraje a nastiňuje možnosti, jak je možné využít potenciál hip hopu k prevenci sociálně patologických jevů.

Následující kapitola popisuje metodologii výzkumu, výběr respondentů i způsob analýzy sesbíraných dat. Všechny další kapitoly pracují s materiály získanými v průběhu výzkumu od respondentů a jsou doplněny o zkušenosti z praxe sociálního pracovníka v terénní i ambulantní formě nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v romských komunitách ve Středočeském kraji. V příloze uvedený nástroj sběru dat sloužil pouze jako kostra při rozhovorech s respondenty, a využita byla pouze data relevantní k tématu výzkumu. Některé odpovědi byly pro lepší přehlednost a možnost analýzy zpracovány do grafů.

Závěr práce posloužil ke shrnutí všech zjištěných údajů a jejich komparaci s dosavadním výzkumem.

1 Historie Romů

Původ Romů sahá do Indie. Odchod z jejich pravlasti probíhal v průběhu dlouhého časového údobí, zřejmě v několika migračních vlnách. Tyto vlny vedly Romy různými cestami do jihovýchodní a střední Evropy, ale také například přes Afriku do Španělska. Studium romštiny napovídá, že cesta Romů vedla přes Persii, Egypt i Malou Asii. Zmínky o Romech se dochovaly také z Řecka nebo tureckého Istanbulu. Do střední Evropy pak Romové dorazili až ve třináctém století. Historické zprávy dokládající přítomnost Romů v našich zemích spadají na přelom čtrnáctého a patnáctého století. S výjimkou prvního období po příchodu Romů do evropských zemí, druhé poloviny osmnáctého a devatenáctého století, byli Romové téměř vždy pronásledováni, vyháněni a ohrožováni na životech (srov. DAVIDOVÁ 1995: 14-15).

Právě na počátku devatenáctého století se začaly první větší skupiny Romů stěhovat ze Slovenska do Českých zemí. Důvodem stěhování bylo nejčastěji hledání vhodnějších podmínek k životu. V roce 1863 však vydala Zemská správa politická v Praze výnos, který upravoval domovské právo. Romové nemohli v Čechách získávat domovské právo a byli nuceni se toulat od jedné vesnice k druhé. V roce 1888 pak Zemský úřad v Praze vydal nařízení o potírání cikánských potulek, na základě kterého byli Romové postrkováni zase tam, odkud přišli. Situace na Slovensku se poněkud lišila. Státní a církevní statky i někteří velkostatkáři najímali Romy jako nejlevnější pracovní sílu do zemědělství. V roce 1910 však i Šarišská stolice vydala nařízení proti toulavým Cikánům. Ještě na počátku dvacátého století žili Romové v Čechách i na Slovensku polousedle, usedle, ale existovaly také skupiny potulné.

Po první světové válce se romská populace rychle rozrůstala, zejména na východním Slovensku. Úřady první republiky proti Romům uplatňovaly staré zákony proti tulákům. V letech 1928-1929 byly Romům vydávány cikánské legitimace a kočovnické listy, které je měli identifikovat a potvrzovat povolení kočování po dobu jednoho roku. Rok 1939 přinesl nařízení, které všechny Romy nutilo zanechat kočování a do konce ledna 1940 se trvale usadit. Za neuposlechnutí byl nařízen kárný pracovní tábor. V letech 1940-1943 byli Romové z Čech posíláni do tábora Lety u Písku a Romové z Moravy byli transportováni do Hodonína u Kunštátu. Nelidské podmínky v táborech měly na svědomí úmrtí především na infekční choroby. Další lidé zemřeli po transportech do koncentračního tábora v Osvětimi. Podle některých zdrojů zahynulo v plynových komorách až sedm tisíc českých Romů (srov. DANIEL 1994: 122-133).

Druhou světovou válku tak přežilo z českých a moravských Romů jen několik desítek rodin. Na Slovensku zahynul za války menší počet Romů, ale přesto mnozí zaplatili svými životy v táborech nucených prací nebo byli zavražděni při vypalování osad, prováděném jako odplata za ukryvání partyzánů. Po druhé světové válce došlo k další velké migrační vlně, která přiváděla Romy ze Slovenska do oblastí českého a moravského pohraničí. Romové osídlili zejména severní a severozápadní Čechy, ale také západní, jihozápadní a jižní Čechy, severovýchodní Čechy a Moravu (srov. DAVIDOVÁ 1994: 21-24).

Zdrojem obživy převážné části Romů byla ještě na přelomu devatenáctého a dvacátého století různá tradiční řemesla. Okrajově se někteří živilí také příživnickými způsoby obživy, mezi které se počítá žebrota, krádeže, výklady z karet či z ruky nebo různé podvody. Rozhodně však nešlo o primární způsob obživy většiny Romů. Nejčastěji se Romové živilí jako kováři či kotláři a jiní zpracovatelé kovů. Druhým nejčastějším zdrojem obživy byla potom hudba. Romští hudebníci byli také nejváženější skupinou mezi tradičně usedlými Romy. Vznikaly různé romské muziky a orchestry, které hrály na vesnicích i ve městech. Hojně vznikaly cimbálové muziky a po druhé světové válce se repertoár původně tradičních nástrojů rozrostl o kytary, bicí nástroje, trubky nebo saxofony. Romští hudebníci, kteří si říkají *lavutara* hrávali nejčastěji na svatbách, křtinách a pohřbech také pro majoritní část obyvatelstva. Později se rozšířil jejich repertoár o hraní ve vinárnách a na zábavách, kde se hraje k poslechu, a hlavně k tanci. Zejména na Slovensku si *lavutara* udržují lepší společenské postavení a jsou pro své umění ceněni i neromským obyvatelstvem. Lásku k hudbě a hudební talent si Romové uchovali až do současnosti. Jiná je pouze jeho podoba (srov. DAVIDOVÁ 1994: 58-60).

Dnes Romové čerpají z mnoha druhů hudby a hudebních stylů. Díky téměř neomezeným možnostem propojování světa přes internet, se do romské hudby ve střední Evropě dostávají velmi vzdálené vlivy. Tradičně populární jsou vlivy z Latinské Ameriky a současnou generaci hudebníků stále více ovlivňují vlivy černošské hudby Spojených států amerických. Romské hudbě nelze upřít obrovská pestrost, která byla způsobena zejména putováním Romů z jejich pravlasti a obohacováním vlastní hudby o různé folklorní prvky. Tento trend tedy stále pokračuje, jen zdrojem obohacení se stává internet.

1.1 Romská migrace

Emigrace¹ Romů v dobách socialismu byla především záležitostí elit. Několik let po pádu železné opony a otevření hranic začala nová vlna romské emigrace. Z velké části se týkala outsiderů situovaných na sociálním a kulturním dně české společnosti. Romové se v různých zemích ucházeli o status politických azylantů a zmiňovali například rasovou diskriminaci nebo rasově motivované vraždy. V roce 2004 vstoupila Česká republika do EU, a žádat o status politického azylanta přestalo být možné. Následovala ještě emigrační vlna do Kanady v letech 2008-2009. Potom už se nejednalo o emigraci, nýbrž o migraci (srov. KOUBA 2014: 5-7).

Před rokem 1989 značná část Romů plnila pracovní povinnost jako nekvalifikovaná pracovní síla v dělnických profesích. Postavení Romů v české společnosti bylo více než problematické. Praxe reálného socialismu totiž přiváděla většinu romských dětí do tzv. zvláštních škol. Po zavedení tržního hospodářství po sametové revoluci, začali být Romové z trhu práce vytlačováni v důsledku nedostatečného vzdělání spolu s rasovou diskriminací. Zbídačování komunity postupně prohloubila lichva, kriminalita, prostituce a drogové závislosti, což jsou jevy typické pro sociálně vyloučené komunity. Romové si od emigrace slibovali změnu sociálního postavení v zemích, které se snaží být multikulturní (srov. KOUBA 2014: 10-11).

V současnosti se setkáváme zejména s migrací ze sociálních nebo ekonomických důvodů. Jednou ze zemí, do které Romové stále směřují, je Velká Británie. Důvodů je hned několik. Do Česka se vrátila řada lidí, kteří do Británie odešli v předchozích obdobích a mají dobrou zkušenost, kterou předávají dál do komunity. Dalším důvodem může být, že Romové již mají v Británii část rodiny nebo přátel, takže nejedou do úplně neznámého prostředí. Mají jistotu nějakého zázemí. V tomto ohledu celkem dobře funguje soudržnost romské komunity.

1.1.1 Romové ve světě

Také počty a rozmístění Romů v rámci Evropy, ale i zbytku světa se v průběhu poválečných let měnily. Odhady celkového počtu Romů ve světě se pohybují mezi čtyřmi a devíti miliony osob. Zprávy o počtech Romů žijících v jednotlivých zemích světa jsou velmi sporadické. Ještě na počátku 21. století žila většina Romů v Evropě, zejména ve

¹ Emigrace je proces, v jehož rámci jednotlivci nebo skupiny obyvatel opouští domovský stát a hledají domov v jiné zemi.

slovansky mluvících zemích střední Evropy, ale také na Balkáně. Mnoho Romů žije v Rumunsku, Bulharsku, Srbsku, Černé Hoře, Makedonii, Chorvatsku, Bosně a Hercegovině, Slovinsku, Maďarsku a v České a Slovenské republice. Romové ovšem putovali i do dalších zemí a usazovali se také v Rusku, Turecku, Francii, Španělsku, Itálii a v posledních desetiletích hojně i v Kanadě a Velké Británii. Celkový počet Romů žijících mimo Evropu je odhadován na zhruba dva miliony osob. Některé země vůbec neshromažďují statistická data o etnických menšinách a jinde zase Romové svoji příslušnost k etniku z různých důvodů neuvádějí. (srov. RENARD et al. 2007 [online])

1.1.2 Romové ve Velké Británii

Brexit² odhalil, že do Velké Británie odešlo v posledních letech až sto tisíc lidí z České republiky. Z toho bylo zhruba šedesát tisíc Romů. Jedná se pouze o kvalifikovaný odhad, protože britské úřady až doposud občany Evropské Unie, kteří žili na jejich území nikde neregistrovaly. Podle odhadů úřadů a neziskových organizací přišlo do Británie v posledních letech z východní Evropy celkem sto až tři sta tisíc Romů především z Rumunska, Slovenska, Bulharska a České republiky. Z hlediska integrace je větší problém s Romy ze Slovenska než s Romy z České republiky. Je to dáno tím, že přichází nejčastěji z chudých slovenských osad. Pro českou romskou komunitu jsou ovšem ti, kteří odešli do Británie většinou inspirací, ať už tam zůstanou nebo se vrací zpátky. Většina si v Británii našla práci a děti se bez větších problémů integrovaly do školského systému. Důvodem je i to, že učitelé v Británii jsou zvyklí pracovat s dětmi z celého světa, včetně těch, které neznají jazyk. Problémem není ani bydlení, protože se nesetkávají s tím, že je někdo odmítne z důvodu, že jsou Romové (PALATA 2021 [online]).

² Brexit je běžně užívaná zkratka označující proces ukončení členství Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku v Evropské unii.

2 Subkultury mládeže

Ve světě byl rozvoj subkultur³ mládeže markantní zejména po druhé světové válce. Asi nejvýraznější podobu dostaly v Anglii (např. punks, skinheads nebo fotbaloví chuligáni) a ve Spojených státech amerických (např. sprejeři, rapeři nebo hip hopeři). Tyto a další subkultury mládeže ovšem vznikaly a rozvíjely se takřka ve všech západoevropských zemích. V české společnosti se fenomén subkultur mládeže objevil již před rokem 1989, ale vzhledem k politické situaci byl záležitostí velmi okrajovou a často kriminalizovanou. V devadesátých letech 20. století se i do české společnosti etablovala většina subkultur známých v zahraničí (srov. SMOLÍK 2017: 13).

Mezi romskou mládeží, která je klientelou nízkoprahových zařízení pro děti a mládež ve Středočeském kraji, jsem nenarazila na představitele žádných výraznějších subkultur s výjimkou obdivovatelů hip hopu a zejména gangster rapu. Tento fenomén je jevem, který se v posledních letech velmi rozšířil především mezi romskými chlapci. V médiích jsou jako nejvyšší hodnoty prezentovány majetek a přitažlivost. To úzce souvisí s životními cíli, mezi které patří především užívat si, mít se dobře, mít sexy přítelkyni nebo přítele. Sociální status se staví na základě prezentace vnějších hodnotových znaků. Tuto představu spokojeného života naplněného blahobytem umocňují hudební klipy nejrůznějších představitelů rapu z celého světa, které se z undergroundových proudů a intelektuální rebelie scvrkly na prezentaci svalů, zlata, značkového oblečení, drog a lehkých žen. Vulgarita v textech písní neodráží syrovou realitu života na ulici. Znamená, že komunikační prostředky společenské spodiny se vyšplhaly k běžné mluvě hudebními cenami ověnčených interpretů, kteří za svoji produkci inkasují statisíce dolarů. Úpadek kultury a masová konzumace těchto „pseudohodnot“ vedou k celkovému úpadku morálky ve společnosti, a především k přejímání těchto vzorů některými skupinami mládeže.

Teorie subkultur se týká zejména hodnotových orientací a způsobu života, který se nějak odlišuje od života většinové společnosti. Subkultury bývají rovněž dávány do souvislosti s alternativním životním stylem, jehož významnou součástí je volný čas. Ten představuje dobu, která je vyplněna aktivitami volenými na základě vlastních zájmů a hodnot. Volným časem disponuje zejména mládež, která nemá tolik pracovních povinností, ani povinností v domácnosti. Volný čas tráví mládež nejčastěji ve vrstevnic-

³ Subkulturu zde vnímám jako určitý specifický styl, který vyznávají její příslušníci. Tato specifika je zároveň odlišují od jiných subkultur, případně od hlavního proudu, který je v dané společnosti převládající.

kých skupinách mimo domov. Alternativní životní styl si tedy mládež volí obvykle ve svém volném čase a bývá ovlivněn hodnotovými orientacemi. Hodnoty, které jedinec takto přijímá, mají zásadní vliv na jeho jednání, komunikaci, interakce a vztahy a jsou základní součástí subkultury. Hodnotové orientace však nejsou jediným kritériem, které stojí za volbou životního stylu. Do hry vstupují také další faktory. Jsou jimi pohlaví, věk, vzdělání, zaměstnání, socioekonomické postavení ve společnosti, rodinný stav nebo typ bydliště (srov. KOLÁŘOVÁ 2011: 35-37).

Vliv sociální příslušnosti přitom nemá přímý dopad na osvojení společenských a kulturních hodnot. Bývá vždy zprostředkován různými činiteli, jako jsou styl života, sociální zájmy, vzdělání, osobní zkušenosti nebo vrstevní identifikace. Premisa, že příslušnost k určité sociální vrstvě automaticky určuje postoje nebo hodnoty, nemá pevnou psychologickou ani empirickou argumentaci. Změny v sebepercepci sociálního postavení a restrukturační stávajícího hodnotového systému člověka jsou možné skrze změny v oblasti vzdělání, zaměstnání, příjmů a dalších faktorů (srov. ÇAKIRPALOĞLU 2004: 374).

Právě takové poznatky z oblasti psychologie hodnot mohou být novým impulzem pro setrvalou práci s mládeží. Zejména v období adolescence je vrstevnická skupina a styl života silným socializačním činitelem vývoje osobnosti. Sociální pracovníci, kteří s těmito skupinami mládeže pracují, se tak podílí na budování jejich hodnotového systému. Dospělí, kteří pracují v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, často splňují roli rodičů a dalších blízkých osob, které u dětí a mládeže nedostatečně saturují potřeby důvěry, otevřenosti, vřelosti a vzájemné spolupráce (srov. ÇAKIRPALOĞLU 2004: 373).

Subkulturní party působí na své členy mnohdy negativně, a to hned v několika rovinách. První rovinou je působení takové party ve vztahu k majoritní společnosti, která se stává objektem sociální deviace. Normy party mohou být v rozporu s normami společnosti. Někdy normy subkultury dokonce podporují deviantní chování. Druhou rovinou je působení party na jedince, který je její součástí. Ten se může dopouštět deviantního chování, protože mu subkultura přináší například ideologické zázemí, porozumění, možnost trávit s někým volný čas a definuje jedinci jeho roli v rámci této party. Členy takové party mohou spojovat zejména sociální deviace a sociálně patologické jevy jako alkoholismus, tabakismus, narkomanie, vandalismus nebo kolektivní násilí. V některých

subkulturách jde také o náplň ideologickou zejména o politickou ortodoxii⁴ (srov. SMOLÍK 2017: 42-43).

Příslušnost k subkulturám rozhodně nepřináší mládeži jen negativa. Jsou součástí hledání vlastní identity, vymezování se vůči okolí, spoluúčasti na vrstevnických aktivitách nebo jen rebelantské období, které je pouhou epizodou v životě dospívajícího. Uvnitř subkulturních skupin mládež poznává sociální role, navazuje vztahy a prožívá pocity sounáležitosti a porozumění. Subkulturní skupiny se rovněž mohou podílet na rozvoji kreativity jedinců, skupiny i komunity. Otázkou také je, do jaké míry je ještě možné hovořit o subkultuře v postmoderní době.

2.1 Historie hip hopu a rapu

Hip hop je dle mnoha autorů, kteří píšou o subkulturách, považován za umělecké hnutí mládeže. Vznikl v newyorském Bronxu na začátku sedmdesátých let dvacátého století. Tato subkultura je dle jejích členů tvořena čtyřmi základními elementy, mezi které patří: DJing, rap, graffiti a breakdance⁵. Pro marginalizovanou mládež afroamerického a afrokaribského původu, žijící v postindustrializovaných městských částech Spojených států amerických, se hip hopová kultura stala zdrojem alternativní konstrukce identity a společenského statusu. Mládež reagovala na zkušenost se sociální a ekonomickou izolací, ale také na nezaměstnanost a policejní diskriminaci. Hip hop se stal nejen zdrojem vzdoru, ale také radosti a zábavy. S rozvojem informačních technologií se z hip hopu stal téměř ze dne na den globální fenomén a zároveň multimiliónový průmysl. Přenos hip hopu mimo USA bývá vysvětlován přisvojením si kultury a jejím přetvořením na základě specifických kulturních, socioekonomických a historických podmínek. Takto změněná a zprostředkovaná kultura je potom integrována do nové kultury. V dnešní době se tak děje nejčastěji právě skrze virtuální svět a masmédiá. Tato hybridizace rapu se projevuje jednak vnášením lokálních témat do textů písní, zapojením tradičních hudebních prvků dané země a také používáním rodného jazyka (srov. KOLÁŘOVÁ 2011: 126-128).

Do rapové kultury patří také rapový freestyle nebo *diss* souboje, při nichž se rapeři

⁴ Často se jedná o uskupení, která se programově zabývají politickým extremismem a radikalismem. Mohou cílit právě na mládež, na kterou mají značný vliv.

⁵ Breakdance je akrobatický druh tance, který vznikl mezi afroamerickou mládeží v jižním Bronxu v New Yorku a v Los Angeles. Má mnoho tanečních prvků, z nichž jsou některé převzaty z bojových umění. V breakdance se pořádají tzv. „battly“, neboli taneční souboje, kde tanečníci předvádí své originální umění. Doprovází je při tom hip hopová hudba.

častují různými urážkami, které by zároveň měly být vtipné. Stavebním kamenem pro tyto souboje se stala tradice afrických tuctů neboli dozens. Jedná se o slovní přestřelky, ve formě rýmovaných veršů, které měly za úkol urazit oponenta. Častým tématem byly urážky matky soupeře a *diss* trval tak dlouho, dokud oba soupeři dokázali různými vynalézavými a urážlivými dodatky reagovat. Rap je vymezováním hranic, ať už je jeho obsahem vychloubání, ponižování protivníka nebo zaznamenávání rasové či společenské nespravedlnosti. Vždy se jedná o vytváření symbolických hranic v opozici k těm, které jsou dané (srov. VESELÝ 2022: 299-301).

Zcela specifickým subžánrem hip hopu, který je asi nejbližší marginalizovaným skupinám mládeže, je gangster rap, který je naplněn zkušeností s kriminalitou, užíváním drog, násilím a chudobou na amerických předměstích. Právě společná zkušenost sociálního vyloučení a všech jeho atributů je pojátkem mezi afroamerickou mládeží v ghetech a romskou mládeží žijící na ubytovnách a okrajích měst právě třeba střední Evropy.

2.1.1 Historie gangster rapu

Historie gangster rapu se začala psát v osmdesátých letech dvacátého století ve velkých městech Spojených států amerických. Je to styl plný vulgarit, ale také bystrých postřehů ze života sociálně vyloučených mladých černých mužů. Gangster rap začal vyprávět příběh reality, kterou populární hudba nechtěla ukazovat. Tenhle příběh odrážel dopad Raeganových reforem⁶ a tvrdých protidrogových zákonů, díky kterým se začaly plnit soukromé věznice. Někteří lidé to vnímali jako plán na nové zotročení a zničení černošského obyvatelstva. Autentičnost příběhů, které rapeři z těchto oblastí přenášeli do médií, z nich udělala de facto mluvčí chudinských čtvrtí. Pohled komerčních médií na tento nový hudební trend byl veskrze negativní. Zdrojem šíření gangster rapu se stala rádia vysokých škol. To přispělo rovněž k výraznému rozšíření povědomí o těžkostech, se kterými se černá Amerika potýkala, mezi mladou generaci bělošských studentů. Právě tento kulturní šok se stal katalyzátorem propojení černochů a bělochů. Naopak ředitelé „černých“ rádií byli zhnuseni obscénním jazykem a celým obsahem rapu. Tuto hudbu zcela ignorovali, což mnohdy přerůstalo v otevřené konflikty mezi rádií a rapery. Rapová hudební videa měla také minimální dosah. Všechno se však změnilo jediným poa-

⁶ Ronald Reagan se stal prezidentem v roce 1980 a nastartoval růst HDP, začal snižovat daně a vyhlásil tvrdý boj proti drogám. Kritici ovšem poukazovali na zvyšující se ekonomickou nerovnost mezi americkým obyvatelstvem. Škrty v sociálních programech také způsobily například nárůst bezdomovectví.

dem. Yo! MTV Raps debutoval na MTV 6. srpna 1988 a přinesl rap, později gangster rap, přímo do amerických obývacích pokojů. Krom toho, že se tento pořad stal třetím nejlépe hodnoceným pořadem v historii MTV, byl Yo! MTV Raps revolučním pořadem na více úrovních, protože MTV jinak dlouhodobě ignorovala hudební videa černých umělců. Právě tento pořad odhalil svým divákům kulturu pouličních gangů, drog a kriminálního způsobu života. Poprvé v historii mohly miliony bílých diváků poslouchat rap, tvořený v ghetech jejich měst, aniž by museli opouštět komfort svých domovů. Pro většinu lidí byly tyto klipy prvním audiovizuálním pohledem do světa gangy prolezlých čtvrtí LA, epicentra gangster rapu. (srov. BAKER 2018: 45-52).

O třicet let později se gangster rap těší ještě daleko větší popularitě. Navíc začal být způsob života nejnižších společenských vrstev Afroameričanů populární. Svět si tak nějak zvykl, že svoboda projevu umožňuje vypovídat i o kriminálních skutečích způsobem, který glorifikuje prostředí společenské spodiny. Bílá mládež ze středních vrstev udělala z několika vyvolených kasovní trháky a tito černošští rapeři si splnili svůj americký sen. Přestali prodávat drogy a jen o tom zpívají (srov. DOČEKAL 2007: 36-37).

2.2 Hip hop a rap v Čechách

Termín hip hop prošel od devadesátých let neskutečnou evolucí. Hip hopová kultura, která na začátku své kariéry patřila spíše do škatulky undergroundu, prorostla hluboko do mainstreamu. Sdružuje rapery, hudebníky, graffity writery, b-boys a DJs. V druhé polovině 90. let se začala formovat česká scéna, do které patřily kapely J.A.R., Manželé, Piráti a o něco později Peneři strýčka Homeboye, WWW, Coltcha nebo 6 Polnic. K hip hopu neodmyslitelně patří také vnější znaky, mezi které patří například volné oblečení, klasické sneakers⁷ nebo kšiltovky, kterým se říká „kýbl“ (srov. BROŽ et al. 2014: 322-324).

Stejně neodmyslitelně k hip hopu patří breakdance, který do komunistické televize protlačil už Jiří Korn. O pár let později se tam objevil také rap a graffiti. V polovině dekády se hip hop ve světě začal stávat komerčním fenoménem. V českém undergroundu se čekalo, kdo první dostane smlouvu a budou ho čekat klipy, deska, sláva a peníze. Průlomovou kapelou se stal Chaozz, jejichž hit Televize trhal hudební žebříčky, a z hip hopu se stal masový fenomén. Pohled ostatních undergroundových raperů na Chaozz

⁷ Označení pro tenisky, které byly primárně určeny pro sportovní využití. V rapu se jedná o fenomén, který přerostl ve *sneaker culture*. Mnoho raperů má dnes i svou vlastní značku bot.

byl ovšem více než kritický (srov. VESELÝ 2016: 481-492).

Tématem hip hoperů v Praze se stalo Jižní Město, které bylo českou obdobou Harlemu. V tomto šedivém panelákovém ghetu vyrůstal například Orion, který je zakladatelem skupiny Peneři srýčka Homeboye. Později vydal několik sólových desek a obdržel hudební cenu Anděl. Na konci devadesátých let už hip hop a rap proniká i do menších měst mimo Prahu. Lokální rapeři většinou řeší hulení a nudu ve městě, což jsou aktuální teenagerská témata, která vzbuzují nadšení z toho, že někdo reprezentuje jejich životní realitu. Mládež se scházela v partách venku, kde se řešila hudba a půjčovala se céděčka. Nebyl internet ani časopisy. Party navíc fungovaly jako alternativa vůči mainstreamu⁸ (srov. VESELÝ 2016: 497-505).

Hip hopová scéna se potom rozdělila do dvou základních linií. Jedna byla spojená s graffiti scénou a živou hip hopovou kulturou. Ti, kteří patřili do této skupiny, se považovali za jediné opravdové rapery, kteří hip hop žijí. Cítili se být pravým undergroundem a odmítali rap spojovat s čímkoli komerčním. Druhou linií reprezentovali ti, kteří se dostali do televizních pořadů a hitparád. Nejdříve to byla skupina Chaozz, která rozbourili vody mainstreamu a začala prodávat desky po tisících.

2.2.1 Hodnoty hip hopu v Čechách

Ideály, které v hip hopu přetrvaly od devadesátých let, jsou autenticita a osobní nezávislost. Zůstala také i určitá hierarchie a poměrně pevný systém hodnot. Přestože hip hop prošel za těch třicet let na scéně obrovskou proměnou, zůstávají jednotlivé složky hip hopu stále více méně propojené. Stále platí, že jednotliví rapeři jsou obklopeni skupinou lidí, která se s nimi identifikuje nebo k nim dokonce vzhlíží. V těchto skupinách, které bývají nazývány jako *crew* nebo *kmeny*, jsou lidé, kteří obvykle sdílí podobné názory, ale také se shodují ve stylu oblékání nebo ve vzorcích chování. V rámci takové *crew* je často sdílenou hodnotou respekt. Se stejnou váhou se využívá protipól této hodnoty tedy „nerespekt“. Nerespektování extrémistických postojů, kterými jsou rasismus nebo neonacismus, ale také nerespektování státní sociální politiky nebo diskriminace ze strany policie. Mezi hodnoty, proti kterým se rapeři ve svých textech rovněž vymezují, patří individualismus, sobectví a neřešení sociálních problémů (srov. MADEROVÁ 2013: 105-108).

⁸ Mainstreamem je zde myšlena populární, tedy masová hudba nebo i kultura, vůči které se rapová interpreti vymezují.

Obrovská komercializace rapu posledních let ovšem i v České republice dopadá také na sdílené hodnoty hip hopové kultury. U tvůrců, kteří tak úplně nejdou s hlavním proudem, zaznamenáváme častěji původní myšlenku popisu životních zkušeností z místa, kde rapeři žijí. Často je reflektují právě osobní zkušenosti se sociální nespravedlností nebo pocity, které v nich sociální nespravedlnost vyvolává. Poměrně často se jedná o zkušenosti s drogami nebo násilím v rodině či na ulici. Úplným opakem jsou klipy, které se v hitparádách šplhají na vršky žebříčků. Těm aktuálně vévodí hodnoty hédonismu reprezentované ukázkou toho, jak je daný raper dobrý zejména ve vydělávání peněz. Názorně pak tito lidé ukazují, jaký je jejich životní styl a za co vydělané peníze utrácejí. Obvykle jde o již několikrát zmiňované zlato, značkové oblečení, drahá auta a lehké ženy. Mezi komerčně velmi úspěšnými rapery se ovšem najdou také takoví, kteří část svého výdělku věnují do sociálně potřebných projektů nebo konkrétním osobám, které potřebují pomoc. U části z nich se taková pomoc stává součástí jejich image pro fanouškovskou základnu. Jiní tyto své aktivity příliš neprezentují, a tím autentičtější se zdají být.

2.3 Subkultury ve Velké Británii

Zájem o subkultury mládeže nastal ve Velké Británii již po druhé světové válce. Tyto specifické skupiny mládeže vznikaly jako opozice ke kultuře dospělého světa a pomalu získávaly autonomní charakter. Souviselo to nejen s industrializací, ale také se zlepšením finančních podmínek mládeže, s vyšší mobilitou nebo s rozvojem masmédií. V roce 1964 bylo v Birminghamu založeno Centrum pro současná kulturní studia, které se mimo jiné zabývalo právě studiem subkultur mládeže. Teddy boys, mods, rockeři, skinheadi nebo punkeři představovali pro výzkumníky různé frakce odporu pracující třídy proti strukturálním změnám, které se v Británii odehrávaly po druhé světové válce (srov. SMOLÍK, 2017: 76-78).

Od devadesátých let už ovšem nelze ani ve Velké Británii hovořit o tradičních subkulturách. Některé koncepty birminghamské školy byly vyvráceny a hovoří se spíše o jednotlivých scénách, životních stylech, klubové kultuře nebo kmenech. Některé subkultury mládeže dostávají nový obsah a uchopují nová témata. Častým tématem je feminismus, multikulturalismus, ochrana životního prostředí nebo negativní projevy globalizace. Ve Velké Británii je rovněž velkým tématem vztah k imigrantům nebo k etnickým či sexuálním menšinám (srov. SMOLÍK: 79).

Velká Británie je výrazně multikulturní a v lokalitách, kde žijí přistěhovalci z různých částí světa, dochází ke dvěma fenoménům. Jedním je vznik ghet, ve kterých je separována kultura, kterou si přistěhovalci přivážejí ze své původní vlasti. Nezměnná zůstává zejména v komunitách se silnou náboženskou vírou a tradicemi. Druhým fenoménem je naopak masivní mísení kultur a bezobsažné přejímání jednotlivých prvků. V současnosti je možné se všude na světě setkat s mládeží, která svojí vizualitou odkazuje k příslušnosti k nějaké subkultuře. Často jde pouze o využití některého prvku jako módního doplňku. I v oblasti hip hopové subkultury se můžeme setkat s přenášením některých prvků do mainstreamové kultury. Významnou roli v přenosu a šíření těchto prvků hrají bezesporu média. Zejména internet přenáší hudební klipy, které vznikají mezi přistěhovalci ve Velké Británii, do zemí jejich původu. V těch se rozšiřuje fanouškovská základna, která má možnost rapery také finančně podporovat. Nejčastěji je to formou nákupu hudebních nosičů nebo dalšího merche⁹. Image rapera, do kterého patří styl oblékání nebo účesy, šperky a tetování, se tak přenáší do dalších zemí. Vzdálenost díky internetu dnes již nehraje žádnou roli, stejně jako přeprava zboží a obchod na dálku.

2.3.1 Černošská gheta a migrantský rap

Migrantský rap je často ve stylu amerického gangster rapu, který prezentuje a současně romantizuje hodnoty a kulturu amerických gangů. Tyto vzorce jsou šířeny dál do celého světa. Poslech této hudby často dovytváří kolorit vybraných delikventních skupin mládeže, které napodobují americké pouliční gangy a stylizují se do rolí a pozic členů těchto gangů. Kriminální aktivity gangů jsou některými umělci glorifikovány a stávají se tak legendami. Také obsah písní je velmi kontroverzní a je předmětem časté kritiky. Nejčastějšími tématy textů je právě trestná činnost jako krádeže, prodej drog, vandalismus, prostituce, ale i vraždy. Mezi ikonické postavy gangster rapu patří Tupac Shakur, který zemřel ve dvaceti pěti letech na následky střelného zranění. Jeho texty jsou rovněž o násilí, sexu a prostředí amerických gangů. Podobnou popularitu má hudební skupina Wu-Tang clan, která je rovněž považována za klasiku v rapu. Členové této skupiny byli

⁹ Merch je slovo, které pochází z anglického pojmu „merchandise“, což označuje zboží nebo obchodování. Mezi mládeží se pojem používá zejména k označení oblečení a doplňků s logem nějakého umělce. Nákupem takového reklamního předmětu fanoušci vyjadřují podporu určité značce nebo umělci.

vyšetřování FBI¹⁰ a policejní spisy obsahují mnoho zpráv o jejich zapojení do obchodu s drogami, nájemných vražd a také daňových podvodů a manipulace s výtěžkem z jejich tvorby a nahrávacího studia (srov. VEGRICHTOVÁ 2017: 50-51).

Za migrantský rap je v České republice označována například tvorba romského rapera ze Smíchova Dollar Prynce, který žije ve Velké Británii, ale rapuje česky. Mezi jeho posluchače ovšem rozhodně nepatří jenom Romové. Jeho tvorba je rapovými recenzenty dlouhodobě ceněna pro svoji autenticitu a syrovost. Že se Dollar Prynci dostalo uznání na rapové scéně, dokazuje spolupráce s mnoha českými rapery jako jsou například Hugo Toxxx, Smack nebo Sergei Barracuda, kteří jsou v České republice stálými členy.

Migrantský rap nese poselství, které zdaleka není jen o povrchních hodnotách. Od ráží snahu raperů dostat informace ven ze své sociální bubliny do povědomí posluchačů ve světě. Rap je pro ně příležitostí, jak upozorňovat na sociální problémy. Mezi častá témata patří policejní brutalita, terorismus, sociální útlak, drogy a mnoho dalších. Romský rap je mezi migrantský zařazen jen okrajově, a to zejména pro lokalitu svého vzniku, kterou je nejčastěji Velká Británie. Realie, které romští rapeři přináší, jsou ovšem většinou české, texty jsou v českém jazyce a cílí na posluchače v České republice a případně na Slovensku.

2.4 Romská komunita jako „transfer“ hip hopové subkultury

V posledních několika letech se v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež začala výrazněji objevovat pouze jedna subkultura, a to subkultura hip hopová. Hip hop a rap je mezi mládeží velmi oblíben a již dávno patří na žebříčcích hitparád mezi mainstreamovou klasiku. Trochu překvapením pro mě bylo zjištění, že se tato subkultura silně profiluje mezi romskou mládeží, která se jinak subkulturám mládeže dost obstojně vyhýbala. Z pohledu sociálního pracovníka, který se již zhruba deset let pohybuje v romské komunitě, tomu tak bylo z několika důvodů. Prvním důvodem se zdál být poznatek, že období puberty romská mládež v podstatě nezažívá, neboť z dětství přechází přímo do života dospělých a nedostává tak prostor pro specifické trávení volného času, které je charakteristické pro subkultury mládeže. Chlapci jdou velmi brzy do práce, ať už se jedná o zaměstnání legální nebo tzv. „na černo“ a dívky pomáhají v domácnosti

¹⁰ FBI je zkratka pro Federální úřad pro vyšetřování amerického ministerstva spravedlnosti, který od roku 1908, kromě vyšetřování trestné činnosti, působí jako kontrarozvědná služba.

s mladšími sourozenci a záhy se sami stávají matkami. Druhým důvodem je zřejmě to, že různé subkultury mládeže, které se od devadesátých let objevovaly v Česku, byly spojeny něčím, co nemělo pro romskou mládež žádnou atraktivitu. Romská mládež tedy přejímá životní styl, ale také chování a hodnoty dospělých ve své komunitě. Trávení volného času jakoukoli činností běžnou mezi dospělými Romy, ať už jde o činnosti smysluplné nebo o sociálně-patologické jevy, nelze označit jako subkulturu, neboť zde nevzniká žádný nový specifický kulturní vzor chování. První výjimkou je právě rapová a hip hopová subkultura, která zrcadlí životní postoje a hodnoty mladých Romů.

Paralelu mezi Romy a černošským obyvatelstvem zejména Ameriky lze spatřovat například v pojetí hudby jako vlastního jazyka. Potomci otroků v Americe stejně jako Romové v Evropě nevytvořili nikdy vlastní psanou kulturu. Nechali ovšem za sebou velmi bohatou orální tradici. Kultura s orálními základy bývá spontánní, využívá improvizace a je si vědoma společenských souvislostí (srov. VESELÝ 2022: 275-276).

Právě pocit, že jsou ve své zemi diskriminováni, vedl na přelomu tisíciletí k odchodu mnoha Romů z České republiky nejprve do Kanady a později do Velké Británie. Dodnes tam žije komunita čítající několik tisíc osob a další o odchodu do Velké Británie uvažují. Již v roce 2000 se v médiích psalo o tom, že Romové odchází z demokratických států a jde jim pouze o ekonomické výhody. Opomíjena byla myšlenka, že rasová diskriminace může mít ekonomický dopad. Někteří Romové se totiž stále setkávají s odmítavými postoji zaměstnavatelů na trhu práce a může pro ně být obtížnější dosáhnout na důstojné bydlení. Jedním z vedlejších produktů tohoto exodu se stal právě fenomén romského hip hopu a jeho přenosu z Británie do Čech. Sílu sociálních sítí dokazuje schopnost romských raperů – imigrantů zasáhnout do dění na české rapové scéně díky sdílení hudebních klipů na sociálních sítích a *Youtube*. (srov. CHODEC 2019 [online])

2.4.1 Romský hip hop a rap v Česku a na Slovensku

Prvním, kdo uvedl do povědomí širší veřejnosti pojem romský hip hop, byla kapela Gypsy.cz, která tento pojem zvolila i pro název alba. CD *Romano hip hop* vyšlo v roce 2006. Tento hudební žánr se ovšem v romské hudební kultuře začal objevovat již na konci devadesátých let dvacátého století. Asi nejznámějším raperem s romskými kořeny je na Slovensku žijící Rytmus, který rapuje už od poloviny devadesátých let dvacátého

století a v roce 2006 mu vyšlo první sólové album nazvané *Bengoro*¹¹. Pozorovatele zvenčí může snadno do očí udeřit podobnost mezi životem v chudinských čtvrtích a v amerických ghetech, ze kterých hip hop vzešel, a vyloučených lokalit v Čechách a na Slovensku. Společná může být minimálně zkušenost s intenzivní stigmatizací a rolí nezvaného hosta za hranicemi gheta nebo mimo kruh rodiny. To, co mnohé Romy na hip hopové kultuře přitahuje, však není jen touha podat prostřednictvím hudby výpověď o bezútěšném životě v ghetu. Silnou roli sehrává také vizuální kultura hip hopu přenášená do romského prostředí zejména pomocí internetu a sociálních sítí. Pomocí příběhů ve videoklipech ukazuje příběhy obyčejných kluků z ulice, kteří si splnili sen o bohatství a úspěchu. Symboly jako drahá auta, šperky a luxusní krasavice se stávají atributy, které vedou k respektu a uznání jinak dehonestovaných Romů (srov. RADOSTNÝ 2021 [online]).

Rytmus byl skutečně prvním Romem, který v oblasti hip hopu, respektive rapu udělal obrovskou kariéru, u které je možné mluvit o splněném snu. Rytmus (civilním jménem Patrik Vrbovský) ovšem do svých osmnácti let nevěděl, že je jeho otec Rom. Vyrostl v rodině s náhradním otcem a dvěma sourozenci. V dokumentu o svém životě *RYTMUS Sidliskový sen*¹² a v různých rozhovorech, které poskytl do médií, vypráví, jak se vyrovnával se svým romstvím a jak ho ovlivnilo v jeho tvorbě. Rytmus otevřel cestu mnoha dalším raperům, kteří se na slovenské a vlastně i československé rapové scéně objevili. Jeho texty jsou plné vulgárních výrazů, což podle něj k rapu patří. Tvorbu zpočátku považoval za jistý druh vzdoru. Dnes otevřeně přiznává, že hudbu dělá pro peníze. Pokud může být v něčem mládeži vzorem, tak v tom, že propaguje sport a zdravý životní styl. Nekouří, nepije a otevřeně vystupuje proti drogám. V žebříčku hodnot řadí peníze hodně vysoko, ale zároveň jsou to peníze, které si vydělal vlastníma rukama a dřinou. Peníze, které ukazuje světu, nejsou žádné „špinavé prachy“, ale součást úspěchu, ke kterému se jeden obyčejný, napůl romský kluk ze Slovenska dopracoval. Je si velmi dobře vědom síly sociálních sítí a jejich vlivu na cílovou skupinu, na kterou i on sám působí.

Někteří romští rapeři, kteří jsou oblíbení v cílové skupině tohoto výzkumu, si popularitu získali díky svému působení ve Velké Británii a k širšímu publiku v České repub-

¹¹ Bengoro je výraz, který se v romštině používá pro neposlušné dítě. Beng znamená d'ábel, bengoro čhavoro je neposlušný chlapec.

¹² K promítání dokumentu v kinech si bylo možné na Slovensku objednat interaktivní přednášku pro děti od dvanácti let o rasismu, xenofobii, antiromismu, ale také o smyslu života, rodiny a možnostech podpory linky bezpečí. Více na: www.sidliskovysen.sk.

lice a na Slovensku se dostali hlavně přes sociální sítě. Prvním z nich je výše zmiňovaný Dollar Prynč, který vyrůstal v prostředí pražského Smíchova. Na Youtube v rozhovoru „*Skákání do řeči s Homerem*“ na The Mag vypráví o svém životě. V asi dvanácti letech odešel s rodinou do Irska a potom do Velké Británie. Rodina se na čas odstěhovala také do Kanady. Potom se na kratší dobu vrátila do České republiky a opět se stěhovala po různých městech a obcích. Problémy měl Dollar i ve školách. Nastoupil sice na střední školu sociálně právní, ale nakonec ji nedokončil. Znovu odjel do Kanady, kde posléze žil asi pět let. I z místní školy ho vyhodili, tentokrát kvůli užívání marihuany. V Kanadě začal poprvé rapovat s kamarády z Českého Brodu, kteří rovněž odešli do emigrace. Po návratu do České republiky hrál automaty a měl řadu dalších problémů. Nakonec se rozhodl vrátit do Velké Británie. Ani tam však rodina nežila v dobrých podmínkách a raper kradl, což v rozhovorech přiznává. Když se mu narodila dcera, začal chodit do práce a živil se jako uklízeč. Po nějaké době se vrátil ke „kšeftům“ na ulici a znova začal doma nahrávat hudbu. Texty se věnují právě životu na ulici. Ve Velké Británii měl opakovaně problémy se zákonem a vězení mu hrozilo například za to, že chtěl autem přejet několik svých *haterů*¹³.

Text „Pasu lubně:“

Pasu lubně, dělám poděl, kradou za mě koně
Padesát na kapse nový Jordany, M Sport všechno kůže
S mejma cigánama, degeš chálujeme, more dobře
Sbírá mrtvý gadže, more přivítej mě degeš ve hře
Můžeš zvedat klidně 100 stačí teleskop
Pujdeš k zemi bro, přísahám na Smíchov na můj blok
Mí zmrdi mají hlad, peníze jim nedaj spát
More rakle mají strach, odevzdaj mi každej gram
More dej sem občanku, more co si v Solusu
Malý čáve zavolám, pudeš do T-Mobilu
Ty love potřebuju, k tobě domů naběhnu
Čávo vezme počítač, televizi i notebook
Za ty love klidně pudem sedět, klidně pudem sedět
Sleduj more jak cigán v bavoráku more jede

¹³ Slovem *hater* je označován někdo, kdo se provokativním způsobem nenávistně vyjadřuje například na sociálních sítích k veřejně známým osobnostem.

*Koukni se nám do očí, řekni mi co v nich vidíš
Jedem to už roky zmrde ale to už dávno viš
Pasu lubně, dělám poděl, kradou za mě koně
Padesát na kapse nový Jordany, M Sport všechno kůže
S mejma cigánama, degeš chálujeme, more dobře
Sbírá mrtvý gádže, more přivítej mě degeš ve hře
Můžeš zvedat klidně 100 stačí teleskop
Pujdeš k zemi bro, přísahám na Smíchov na můj blok
Mí zmrdi mají hlad, peníze jim nedaj spát
More rakle mají strach, odevzdaj mi každéj gram
Tyhle zmrdi pochopí že si nehraju
Jestli ta děvka nejebe stejně jí pojebu
Chtěl jsem ranec peklo zmrde, ranec peklo, zmrde
A jsem na to hrdej a jsem na to hrdej a jsem na to hrdej
Nevíš more, pičo more baví se teď s čávem
Podělává koně, dealuje a krade
Mám to v piči, piju Cîroc, zapíjím to vodkou Smack One
A51, O.G.S, s tím si nechceš hrát, skapeš more
Nechceš more volat bengá zmrde 24/7
More zmrde, jedeme to tvrdě
Přiď sem more, jsme zmrde přímo tady
Dostaneš přes piču, zmrde bez ochrany
Ulice jsou naše, tak nás vychovali
Vykopnem ty dveře, tak jak dělaj oni
Beru si love, zmrdi jsem bez zábrany
Berem si love, zmrdi jsme bez zábrany
Můžeš zvedat klidně 100 stačí teleskop
Pujdeš k zemi bro, přísahám na Smíchov na můj blok
Mí zmrdi mají hlad, peníze jim nedaj spát
More rakle mají strach, odevzdaj mi každéj gram
Pasu lubně, dělám poděl, kradou za mě koně
Padesát na kapse nový Jordany, M Sport všechno kůže
S mejma cigánama, degeš chálujeme, more dobře
Sbírá mrtvý gádže, more přivítej mě degeš ve hře*

*Můžeš zvedat klidně 100 stačí teleskop
Pujdeš k zemi bro, přísahám na Smíchov na můj blok
Mí zmrdi mají hlad, peníze jim nedaj spát
More rakle mají strach, odevzdaj mi každěj gram*

Dalším je o něco mladší a také méně kontroverzní Bobby Blaze, který trvale žije v Manchesteru. Do Anglie jeho rodina odešla, když mu bylo pět let. Podle webu deezer.com má na svém kontě už šest alb, z nichž první vyšlo v roce 2004, a nespočet singlů. Spolupracoval s několika dalšími romskými rapery, mezi které se zařadil například Mike Ondo, Mega M nebo Dynamic. Poprvé ho bylo na rapové scéně silněji vidět a slyšet v roce 2019 po vydání singlu *Repovej syndrom*. V recenzi na webu bbarak.cz byl pozitivně ohodnocen celý singl. Hláška „*rap se vrátil a teď mluví česky – tohle jsou připomínky, který 2Pac nestih*“ vyvolala vlnu zvědavosti a očekávání. Bobby Blaze je mezi romskou mládeží velmi populární hned z několika důvodů. Prvním důvodem je, že je ukázkou toho, že udělat kariéru v rapové branži jde nejen u nás, ale dokonce i v zahraničí, čehož si jeho fanoušci velmi cení. Anglie pro ně znamená více příležitostí, více života, více peněz. Dalším důvodem kromě prezentace svobody je, že Bobby Blaze svoje posluchače motivuje viz. například text *Hey more*. V neposlední řadě veřejně prezentuje svoje city tím, že se v textech zabývá například problémy v partnerských svazcích nebo sdílením různých emocí, což jsou témata, která jsou mládeži blízká obecně.

Text „Hey more:“

*Prázdná sny.
Ej. Ten spálenej čas nejde vrátit,
jen si krátíš svoje dny.
Ztracenej úspěch, žádná naděj,
málo místa, ty se ptáš.
Jestli to dáš ty těžký chvíle,
hlavu vzhůru nejsi sám.
Já jsem tu s tebou.
Ref.:
Hey moré, můžeme letět do neznáma,*

*už jsme toho prožili a můžeme to dávat.
Stačí jenom věřit si a nepohnout to s náma.
Whooooo*

*Úspěch more co je úspěch,
Koukneš do zrcadla, vidíš ve tvých očích úsměv.
Chladná hlava co vyřeší všelijakej průser.
Chtěli jsme to mít a jsme na radě my,
A proto nikdy nepřestanu, na sto procent věřim tomu,
ulice dává školu, mami nevolej mi domů.
Vidíš mě v černý kapuci, jenom oči krvavý,
no míříme tam nahoru a budeme to jednou mít,
za ty noci studený.*

Ye Ye.

*Žene tu motor,
a proto musim teď a tady jebat náký potom.
Už víš, že v hlavě tvojí narostou ti křídla,
Na co budem more chodit,
když můžeme litat.*

Ref.:

*Hey moré, můžeme letět do neznáma,
už jsme toho prožili a můžeme to dávat.
Stačí jenom věřit si a nepohnout to s náma.*

*Hey neřeknou mi nic Ej,
V hlavě svoji cestu,
Můžem letět spolu, tak tam jako kokot nestij.
Dej mi svoji víru more, ukaž svoji sílu,
Dneska můžem utřít slzy, zejtra musíme bejt silný,
máme toho tolik za sebou najednou,
kdy to bude splaceno.
Čekáme to ráno, až ten život dá nám vracenou.*

*More my to dáme a děláme to správně,
srdce máme ledový no a spadl z něho kámen.
Úcta respekt je něco co furt budem mít,
Ye ye jebat ty lidi co znaj hovno a jsou lenivý,
Na stejným místě dokola vůbec se nedivým.
Kde jste, more všechny kde jste.
Pojeď.*

Ref.:

*Hey moré, můžeme letět do neznáma,
už jsme toho prožili a můžeme to dávat.
Stačí jenom věřit si a nepohnout to s náma.
Whooooo
Ztracenej úspěch, žádná naděj,
málo místa, ty se ptáš.
Jestli to dáš ty těžký chvíle,
hlavu vzhůru nejsi sám.*

Mezi rapery oblíbené u romské mládeže se řadí také Dynamic, který žije a tvoří v Manchesteru. V jeho tvorbě se mísí čeština s angličtinou a romštinou. V písních kombinuje rap s R&B¹⁴ a tradiční romskou hudbou. Romští rapeři i další tvůrci různých hudebních stylů se navzájem v romské komunitě podporují a spolupracují. Většina těch, kteří žijí ve Velké Británii, jezdí koncertovat do České republiky i na Slovensko a svoji tvorbu sdílí na sociálních sítích, zejména v široké romské komunitě. Na koncerty chodí, stejně jako na romské zábavy, posluchači různých věkových kategorií. Hudba komunitu velmi spojuje nejen napříč generacemi, ale i napříč žánry. S Dynamicem spolupracují například již zmíněný Bobby Blaze nebo slovenský Mega M¹⁵.

Mezi romskými rapery se svojí tvorbou vymyká MC Čavalenky, vlastním jménem Rudo Danihel. Bylo by možné ho zařadit do kategorie sociálního rapu. Mezi romskou mládeží ve středních Čechách není známý vůbec, ale za zmínku přesto určitě stojí. Čavalenky pochází z malého slovenského města Holíč, které leží nedaleko českých hranic.

¹⁴ R&B je zkratka pro Rhythm and Blues, což je styl populární hudby vytvořený Afroameričany zhruba ve 40. letech 20. století. Dnes se v něm mísí mnoho hudebních prvků od blues až po pop rock.

¹⁵ Mega M, vlastním jménem Marek Kurucz ze slovenské Selice, prožil nějakou dobu v Irsku, kde začal rapovat. Když se mu začalo dařit na domácí scéně, tak se vrátil na Slovensko.

Upozornil na sebe v roce 2015 klipem Chlapci na ulici, ve kterém ukazuje realitu života sociálně slabých v pohraničí. Poukazuje v něm na pouliční kriminalitu, kterou dává do přímé souvislosti s chudobou. Z jeho tvorby je patrná frustrace ze stereotypního života plného předsudků, ze kterého se cesta nachází jen velmi obtížně. Přesto jeho texty obsahují určitý apel, jako varování před rizikovým chováním. Sám Čavalenky je zaměstnaný a má rodinu, takže v komunitě je pozitivním vzorem. Mezi rapery současnosti se rozhodně vymyká a jeho tvorba je skutečně autentická.

Text „Chlapci na ulici:“

*Chlapci na ulici musá točit peníze,
protože bez peněz ti život nevyjde.
Robota není že, požičat není kde,
prostě a jednoducho nemajú na výběr.
Chlapci na ulici musá točit peníze,
protože bez peněz ti život nevyjde.
Robota není že, požičat není kde,
prostě a jednoducho nemajú na výběr.
Seženeš tu všeko, textil, drogy, hodinky,
rychle si odvykni na reklamační podmínky.
Prázdna kapsa podporuje tvoje zlovyky,
brunety, blondýnky co šlapú cez ty chodníky.
Bylo takých mocné, rozmýšľali došli sem,
v „Orinži“ v elektri rozdávali podpise,
Měsíc po měsíci jim chodily dom dopise,
radím ti more čítaj si co podpíšeš.
Potom už je neskoro kričat nechcem to,
Na ulici nejsi člověk ale percento.
Ref.:
Chlapci na ulici musá točit peníze,
protože bez peněz ti život nevyjde.
Robota není že, požičat není kde,
prostě a jednoducho nemajú na výběr.
Toto patrí tým co se po nocách túľajú,*

*Stále zguňajú na elektrony čihajú.
Koupit sáček za tri éčka není ažtak zlé,
obzvlášť tedy keď máš sedem euro do kapse.
Radím ti dobre, dávaj dobrý pozor na kolo,
může se ti stát, že čórne ti ho čavoro.
Po prestriku kostry na hádku je neskoro,
chlapci musá točit love a to bleskovo.
Ref.:
Chlapci na ulici musá točit peníze,
protože bez peněz ti život nevýde.
Robota není že, požičat není kde,
prostě a jednoducho nemajú na výběr.¹⁶*

Kromě výběru výše uvedených romských raperů, kteří jsou známí na hip hopové scéně i ve virtuálním světě, existuje romská mládež, která rap z různých důvodů tvoří. Jejich texty mohou být možností, jak nahlédnout do života v sociálně vyloučené lokalitě. Rapové texty dávají posluchačům možnost nahlédnout pod pokličku dané lokality a seznámit se s jejími problémy. Pro mládež, která je v hip hopu angažovaná, je zároveň tvorba únikem od každodenní nudy spojené zejména s nezaměstnaností a chudobou. Někteří rapeři věří, že jejich texty mohou působit preventivně (srov. KAJANOVÁ et al. 2014 [online]: 113).

¹⁶ Text je napsán v záhoráckém nářečí. MC Čavalenky pochází z Holiče, což je městečko na Slovensku asi 5 km od českých hranic. Záhorácké nářečí je směsicí češtiny a slovenštiny. V jeho textech místy zaznívá i romština.

3 Vizualita rapové a hip hopové subkultury

3.1 Oblečení

V minulosti si Romové oděv sami nevyráběli a základní oděvní součástky získávali odjinud. V současnosti je styl oblékání diferencován zejména prostředím, ve kterém žijí a jejich životní úrovni. U tradičnějších skupin zůstaly zachovány některé prvky oděvů, které jsou pro ně typické. U mužů se jedná zejména o nošení košil, vest a klobouků a u žen nabíraných sukni. Usedlí Romové se v odívání postupně přizpůsobili majoritě, což platí zejména o mladé generaci žijící v městském prostředí (DAVIDOVÁ 2017: 14-15).

V praxi sociálních služeb se setkáváme s tím, že Romové kladou velký důraz na oblečení, zejména značkové, aby tím mohli ilustrovat své sociální postavení. V sociálně vyloučených komunitách se objevuje snaha prezentovat se pomocí tzv. „fake“ oblečení. Padělky značkového oblečení je dnes velmi snadné koupit a kupující se nedopouští ničeho nezákonného. Mnozí Romové se tak uchylují k těmto praktikám za účelem zvýšení svého sociálního statusu. Mnohé značky jako například Versace, Louis Vuitton nebo Gucci jsou zároveň synonymem bohatství, luxusu a vkusu. Často také používají bohatě zdobené vzory a zlato, které mnozí Romové preferují před jednoduchostí a umírněností konfekčních oděvů. U romské mládeže se navíc setkáváme s preferencí módy, kterou znají z hudebních klipů sdílených na sociálních sítích.

V polovině devadesátých let, kdy se popularita hip hopu prudce zvedla, přišel do módy styl, který byl nazván jako *ghetto fabulous*. Poprvé v historii se tak dostává ke slovu napodobování stylu mafiánů typu Al Caponeho. Jedná se o luxusní obleky, klobouky a boty z aligátoří kůže. Později tento styl nahradila pytlovitá móda širokých, nízko posazených tepláků, snapbacky a nafouknuté bundy. Tento trend do jisté míry zůstává i v současnosti (srov. PARKIN 2018 [online]).

V období dospívání může docházet k imitaci oblékání ve stylu členů gangů, aniž by tito jedinci byli do kriminální komunity skutečně zapojeni. Vymezování se prostřednictvím oblečení a vzhledu je stejně jako sebevyjádření a ztotožnění se skupinou základní psychologickou potřebou. Nutná je tedy schopnost odlišit, co je signálem členství v gangu a co je pouze prezentací současných módních trendů. Styly gangů rychle pronikají do běžné módy a stávají se populárními módními trendy (srov. VEGRICHTOVÁ 2017: 45-46).

3.2 Šperky

Šperky byly vždy nedílnou součástí romské hmotné kultury a doplňovaly oděv. Vzhledem ke komplikovaným dějinám romské kultury nevykazují šperky jednotnou stylovou podobu stejně jako oděvy. Objevuje se ovšem obliba drahých kovů, která byla dána zejména jejich významem pro kočovný způsob života a snadným převážením majetku v podobě šperků. Svou roli hrála také symbolika drahých kovů. Zlato bylo spojováno s kultem slunce a ochrannou mocí a stříbro s měsícem s vazbou na ženský princip a plodnost. Mnohé šperky nezaprou svou orientální inspiraci, ale objevují se také šperky mincovní, které se vyrábí i dnes. Svou roli u nich hraje nejen cena, ale i symbolika zlaté mince, která představuje slunce, jež je nositelem hojnosti a štěstí. Mezi Romy byl hojně oblíben i pánský reprezentativní šperk, který často podtrhoval společenskou vážnost svého majitele. Do romského šperku se promítlo i působení křesťanství, a to zejména využíváním motivu Panny Marie. Mnohé šperky se dědily z generace na generaci a nosily se jen při zvláštních příležitostech, jako byla například svatba nebo křtiny (KŘÍŽOVÁ 2017: 130-131).

Odradem postavení muže ve skupině byly obvykle šperky nebo i jiné předměty z drahých kovů. Tyto předměty se stávaly odznaky moci. Mezi takové předměty patřil i obřadní pohár, který sloužil při obřadech, jimiž se realizoval skupinový nebo rodový morální úzus. Romové věřili, že veškeré zlo na světě působí nečisté síly pocházející z nečistého světa. Romové měli své normy, které určovaly vztahy mezi mužem a ženou a označovaly za nečisté konkrétní chování nebo i myšlenky. Každý prohřešek bylo nutné napravit. Dohled nad dodržováním pravidel měli všichni členové komunity navzájem a poslední slovo měl při souzení viníka vajda¹⁷ (HORVÁTHOVÁ 2017: 12).

V současnosti se do vzhledu šperků promítá vkus majoritní společnosti, i když si Romové zachovávají některé specifické rysy svých šperků. Jsou masivní, okázalé a často zdobené různými symboly, které odkazují k bohatství. U mužů se v současném romském šperku často objevují například značky luxusních vozů, které nosí jako přívěšky na řetízcích nebo ztvárněné na prstenech. Romové si často nechávají zlaté šperky vyrábět na zakázku, mnohdy podle svých vlastních návrhů.

Romský šperk má dnes s hip hopovou kulturou mnoho společného. Silné zlaté řetězy a diamanty nebo značky luxusních firem představují slávu, bohatství a celkově úspěšný život. To jsou v současnosti hodnoty, které se objevují na předních příčkách

¹⁷ Vajda byl nejváženějším mužem skupiny a jejím vůdcem.

hodnotových žebříčků obyvatel napříč světem, romský nevyjímaje.

3.3 Tetování

Dějiny tetování trvají již osm tisíc let a tetování prošlo dlouhým vývojem. V Severní Americe se první písemné zmínky o tetování objevují již v šestnáctém století. V této době byli i Evropané vystavováni kulturním jinakostem. Tetování cizinci se začali objevovat v evropských metropolích. Největší vliv na rozšíření zájmu o tetování měli námořníci, kteří přiváželi exotické motivy. Důvod těchto tetování byl ovšem i prozaický. Tetování usnadňovalo identifikaci těla při pádu přes palubu a symbol kříže měl mrtvému zajistit křesťanský pohřeb. Postupně přibývala i další symbolika. Další skupinou, která tetování proslapávala cestu do euroatlantické společnosti, byli podivíni, cirkusáci a varietní šoumeni. Ještě na počátku 20. století zažíval cirkus všude na světě zlatou éru a celotělové tetování přinášelo více než slušný výdělek (srov. RYCHLÍK 2014: 170-177).

Zatímco cirkusáci se nechávali tetovat od profesionálů, amatérsky „počmáranou“ částí společnosti byli zločinci a jiná spodina. V tuzemském prostředí bylo tetování nejvíce spjato s trestanci. Obzvláště ve věznicích dosáhla symbolika tetování svého vrcholu a zrodilo se zde i označování členů jednotlivých gangů, které se později částečně přeneslo do světa hip hopu. Oblíbený je i dnes ostnatý drát vytetovaný na čele, který symbolizoval doživotní odsouzení nebo lebky na rukou, které značily počet násilnickových obětí. Ještě v šedesátých letech v Československu byli tetovaní většinou vnímáni například jako osoby s tendencemi k narcismu, exhibicionismu, masochismu, jako lidé emočně labilní s nízkými volnými složkami osobnosti a s pochybným poměrem k práci (srov. RYCHLÍK 2014: 181-191).

V současnosti se setkáváme s tetováním v hip hopové subkultuře zcela běžně. Mezi interprety se objevují tetování, která v rozhovorech pro fanoušky popisují jako silně symbolická a obvykle spjatá s nějakou životní fází jejich kariéry. To, co bylo dříve tabu, proniklo do mainstreamové kultury. Tetování na těle jsou dnes naprosto běžnou záležitostí a mezi osobnostmi hip hopové subkultury se rozmáhá i tetování obličejové. Vidět jsou nejrůznější nápisy, ale také symboly kopírující vězeňská či mafiánská tetování, data narození nebo různých životních událostí.

3.4 Graffiti

Graffiti je ojedinělou formou výtvarného sebevyjádření, ale může být i indikátorem aktivit pouličních a vězeňských gangů. Technika spočívá v nanášení barev na různé podklady v exteriéru, ale i interiéru. Nejčastěji se jedná o sprejování, ale je možné použít také fixy nebo škrábání či leptání. Většinou se lidé tvořící graffiti pohybují na hraně zákona, takže často vystupují pouze pod pseudonymy. Tento výtvarný žánr je nejčastěji spojován se subkulturami mládeže a tzv. street artem¹⁸ (srov. VEGRICHTOVÁ 2017: 47-48).

Pro to, proč se mládež prezentuje pomocí graffiti, existuje mnoho různých důvodů. Někteří jedinci se snaží pomocí toho, co vytvoří, získat slávu, projevit svoje schopnosti nebo třeba ukázat okolí svoje rebelantství. U mladých sprejerů hraje silnou roli také možný posun nahoru v rámci hierarchie vrstevnické skupiny. Některé graffiti ovšem nesou i hlubší myšlenky a snaží se třeba upozornit na společensko-politické nebo jiné problémy svojí doby. Graffiti často zdobí betonové zdi kolem silnic, sídliště nebo garáže, takže je vnímáno také jako umělecký protest proti fádni architektuře. V graffiti je uveřejněn nějaký obsah nebo poselství, přičemž autory příliš nezajímá, jak bude dílo interpretováno veřejností. U ilegální tvorby na nepovolené plochy hraje silnou roli také faktor reálného nebezpečí a myšlenka vnucení svého díla široké veřejnosti, což značně zvyšuje prestiž autora ve skupině. U široké veřejnosti i příslušníků Policie ČR je sprejerství považováno za vandalismus (srov. SMOLÍK 2017: 184-185).

Graffiti patří mezi základní elementy hip hopu a stejně jako rap má kořeny v ghetech sužovaných sociálními problémy. Daleko později zaujalo i mladé lidi z širších společenských vrstev, kteří byli přitahováni především vzrušením při ilegální tvorbě. Prvotní podstatou bylo vytvořit v lokalitě co největší množství tagů¹⁹. Z těchto jednoduchých značek se s přibývajícím množstvím tvůrců vyvinul fenomén, který přitahuje pozornost veřejnosti, sociologů, psychologů, a dokonce i teoretiků umění. S masovým nárůstem pomalovaných ploch začalo přibývat také odpůrců graffiti, protože motivy se čím dál častěji objevovaly na zdech soukromých nebo dokonce historických budov, a veřejnost se k fenoménu postavila odmítavě. Graffiti se tak nadobro spojilo s hip ho-

¹⁸ Street art je název pro různé druhy umění, které vzniká ve veřejném prostoru. Graffiti je pro pouliční umělce jednou z nejrozšířenějších technik, ale lze sem zařadit i tanec nebo různé akce angažovaného umění.

¹⁹ Tagy jsou stylizované podpisy, nejčastěji přezdívky sprejerů (graffiti umělců). Nejčastěji jsou tvořeny právě sprejem, ale také třeba fixem.

pem, jehož celosvětový úspěch ho rozšířil i do oblastí se zcela odlišnou kulturní, ekonomickou a sociální zkušeností než gheta New Yorku v sedmdesátých letech dvacátého století. Do České republiky se graffiti dostalo až po roce 1989 a dnes je nejvýrazněji prezentováno na internetu (srov. SMOLÍK 2017: 190-191).

Graffiti tvorbu téměř nikdo z dotazovaných nepřiznal. Mezi všemi respondenty byl pouze jeden, který uvedl ilegální malování tagu, jehož je autorem. Ani mezi známými streetartovými umělci jsem nezaznamenala výraznějšího sprejera z řad Romů. Jedinou výjimkou je Erik D.²⁰, který tvoří na Slovensku.

²⁰ Erik D. je umělecké jméno Erika Demétera. Více na: <http://www.romea.cz/cz/osobnosti/protest-a-vzdor-sprejera-erika-d-profil-romskeho-streetartoveho-umelce>

4 Virtuální svět

Internet představuje možnost, jak dostat informace k obrovskému množství lidí za ne skutečně krátkou dobu. Stejnou cestu k posluchačům volí i rapeři. Díky internetu nehraje vzdálenost roli a můžete slyšet a vidět to, co vzniká třeba na druhé straně zeměkoule. Pro subkultury znamenal rozvoj internetu možnost sdílet hudbu, styly nebo módu bez lokálního omezení. Výhodou je také snadná dostupnost sítě i pro jedince, kteří mají určitá socioekonomická omezení a nebylo by pro ně možné kupříkladu navštěvovat hudební produkce. V masovém šíření je také velký ekonomický potenciál, který nabízí možnost oslovení široké vrstvy potenciálních zákazníků. Pro subkultury ovšem představuje také riziko ztráty opravdovosti a příklon k mainstreamu z důvodu ekonomického profitu.

V devadesátých letech se subkultury šířily jinými informačními kanály. Díky zaměření většiny subkultur mládeže proti médiím, vznikaly tzv. fanziny²¹ nebo zkráceně ziny, které popisovaly dění v jednotlivých subkulturách. Zaměřovaly se také na recenze zahraničních nahrávek a sjednocovaly scénu. V minulosti byly ručně kopírovány na kopírkách a distribuovány přes P.O. boxy. Část těchto časopisů zanikla a z některých se staly běžné časopisy. Informace o subkulturách se objevovaly i v televizi, ale většinou se jednalo o informace povrchní někdy dokonce chybné nebo prezentující předsudky. Odklon k internetu byl nezadržitelným vývojem. Možnosti komunikace na internetu jsou totiž více než rozmanité. Příznivci subkultur mohou využívat ke sdílení svých názorů, postřehů, postojů, hodnot nebo zážitků více možností komunikace. Vznikají webové stránky, blogy, internetová fóra nebo chatroomy (srov. SMOLÍK 2010: 93-94).

V současné době je tato nabídka rozšířena o různá internetová rádia, televize, hudební stránky a samozřejmě sociální sítě, které aktuálně diktují trendy, módu, prodávají zboží za milióny a z mnohých příznivců subkultur dělají masové konzumenty. Rap i hip hop si našel cestu do virtuálního světa velmi rychle a také tato subkultura se stala zbožím. Mezi jejími příslušníky se živě diskutuje o tom, kteří rapeři jsou autentičtí a kdo má pouze uměle vytvořenou image pro trh a spotřebitele.

Zrovna rap se na nástup internetu a nové podmínky v branži adaptoval hned na začátku tisíciletí. Mnohé hvězdy rapu se zrodily díky specializovaným úložištím, na kterých mohli rapeři bez nahrávací smlouvy zveřejňovat své nahrávky. Díky virtuálnímu prostoru bez hranic mohl rap mutovat do nepředvídatelných fúzí. Rapeři ukázali svým

²¹ Fanziny nebo ziny jsou názvy pro fanouškovské časopisy, které byly vyráběny a šířeny fanoušky konkrétní subkultury.

posluchačům, že se nebojí být sami sebou a nezajímá je, co si o nich lidé myslí (srov. VESELÝ 2022: 333-334).

4.1 Romové a sociální síť

Romská mládež, stejně jako ta neromská, využívá sociální sítě ke kontaktu s vrstevníky, ke sdílení hudby, vtipů, tipů na filmy, módu a jiné značkové zboží. Kromě Facebooku často využívá také Instagram, případně účty na Youtube. I na sociálních sítích je romská komunita poměrně uzavřená a část komunikace probíhá v romštině. Z rozhovorů s různými (řádově desítkami) uživateli sociálních služeb pro děti a mládež vyplynulo, že převážnou část jejich přátel na sociálních sítích tvoří Romové. Neromů je jen zanedbatelná část a obvykle se jedná jen o několik jedinců, kteří žijí ve stejné lokalitě a přáteli se s nimi nebo o spolužáky ze škol. Romské komunity se navzájem znají i napříč různými státy a sociální sítě je spojují stejně jako romská hudba a okrajově i romština.

Romové ve Středočeském kraji se navzájem znají podle větších rodin či fajt²². Mnohdy jsou mezi nimi vzdálení příbuzní. Někteří mají příbuzné také v Anglii, kam odešli s migrační vlnou spojenou s rasově motivovanými trestnými činy v České republice nebo z důvodů ekonomických. Spojení s rodinu žijící v cizině funguje taktéž nejčastěji přes sociální sítě. Ve Velké Británii se mnohým Romům podařilo úspěšně vystudovat a zařadit se na trh práce. Několik jedinců se začalo věnovat kariéře v hudební branži v oblasti rapu a ti zaznamenali větší úspěchy právě díky sociálním sítím. Sociální sítě propojují romskou komunitu na celém světě a sdílení hudby a jejího poselství je tak o mnoho snazší. Sociální sítě fungují nejen k přenosu informací a udržování komunikačních kanálů, ale i k posilování soudržnosti navzdory vzdálenosti, k hrdosti a k motivaci dalších členů komunity a jako hmatatelný důkaz, že je možné dosáhnout úspěchu. Internet se navíc stává zdrojem, který zvyšuje možnosti rozmnožení zisku díky on-line prodejmům v různých e-shopech.

4.2 Romská on-line média

V on-line prostoru existují některá média, která jsou určena převážně pro Romy. Asi nejznámější je romská a vzdělávací organizace Romea, která mimo jiné provozuje zpravodajský server Romea.cz. Romea se snaží informovat o celkovém, nikoli pouze pro-

²² Fajta je rod, který sleduje rodovou linii otce nebo matky. Termín je mezi Romy používán pro širší rodinu.

blematickém dění v životě Romů. V současnosti je dokonce nejnavštěvovanějším romským serverem na celém světě. Nabízí zpravodajství, které se týká Romů na lokální i evropské úrovni. Server se rovněž snaží vyvracet dezinformace a zabránovat šíření *hoaxů*²³ zaměřených na Romy nebo na romské uprchlíky. Součástí serveru je i první romská televize ROMEA TV. Dalším projektem serveru je časopis *Romano vodi*, který vychází jako měsíčník. Pravidelně se na jeho stránkách objevují informace z politiky a kultury a dlouhodobě se věnuje společensky palčivým tématům, mezi která patří sociální vyloučení, segregace ve vzdělávání nebo anticiganismus. Z řady dalších aktivit organizace Romea stojí za zmínku podpora romských studentů středních a vysokých škol formou stipendijních programů. Program se snaží rozšířit řady vzdělaných Romů a překonávat systémové bariéry, které ztěžují a stále často vyloženě znemožňují mladým Romům získat kvalitní vzdělání a v budoucnu větší šance na uplatnění ve společnosti (srov. ONDOVÁ 2017 [online]).

Dalším médiem je veřejnoprávní Český rozhlas, který uvádí pořad *O Roma vakeren*, připravovaný od roku 1992 redakcí romského vysílání. Pořad *O Roma vakeren – Romové hovoří*, který je téměř výlučně v českém jazyce, je na programu každý pátek od 20 do 21 hodin na stanici Český rozhlas 1 – Radiožurnál. Všechny odvysílané díly pořadu moderovaného Ivou Demeterovou, lze slyšet na webových stránkách Českého rozhlasu. V on-line prostoru je možné nalézt ještě časopis romistických studií *Romano Džaniben*, který vydává stejnojmenné sdružení. V uplynulých dvaceti letech vznikala různá romská on-line média, z nichž většina zase zanikla. Uvedená média však ve většině případů nesledují Romové, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách nebo jsou ohroženi vyloučením a chudobou. Přesto se většina Romů v on-line prostoru pohybuje velmi často, nejčastěji prostřednictvím sociálních sítí. Jednotlivé lokální komunity zakládají různé skupiny, na kterých se v on-line prostoru sdružují, a velmi oblíbené je u nich živé vysílání. Tato živá vysílání se týkají různých témat od lokálního dění, přes organizaci romských zábav až po charitativní činnost naplňovanou pořádáním sbírek pro potřebné z romské komunity nebo organizaci aktivit pro děti a mládež např. dětský den, Mikuláš a podobně.

²³ Hoax je falešná zpráva, jejímž účelem je nejčastěji mystifikace čtenářů. Někdy jde o poplašnou zprávu nebo žert.

5 Mládež v postmoderně

Život mládeže v postmoderně²⁴ je poznamenán chybějícím řádem a informačním smogem. Domnívám se také, že zbořením různých tabu a nebývalým rozvojem médií a komunikačních technologií dochází k úpadku morálky. Dostupnost informací zprostředkovaných články, hudebními klipy nebo videi, o jejichž obsahu se dá hovořit jako o nevhodném pro děti a mládež, je téměř nekontrolovatelná. Obsah filmů, které ukazují násilí, krádeže, prodej drog nebo prostituci, se stal natolik běžným, že nezbuzuje u mnohých rodičů ani snahu zamezit dětem v přístupu k těmto obsahům. Odklon postmoderního uvažování od pilířů židovsko-křesťanské kultury přináší do života mnohých lidí zmatek a chápání svobody jako bezhraniční možnosti konzumního užívání života. Napříč sociálními vrstvami se ve zvýšené míře objevuje neúcta vůči autoritám. Pro mládež je důležité, aby zaujímala dominantní postavení.

5.1 Tradiční kultura a hodnoty v životě romské mládeže

Hodnoty i tradiční kulturu, lze v romské komunitě spojit do pojmu *romipen*, který je možné překládat jako romství. Je to soubor všech předávaných, vnímaných, a především žitých pravidel a norem. Otázka toho, zda se člověk cítí být Romem či Romkou. *Romipen* skrývá i vzorce chování, kterými by se Romové měli řídit. Je jakýmsi etickým kodexem, který nese poselství o nutnosti úcty ke stáří, soudržnosti komunity, pomoci potřebným, ale také upravuje pravidla stolování nebo chování na veřejnosti. Setkávám se s názorem starší generace Romů, že *romipen* se u mládeže vytrácí nebo mnohdy už ani neexistuje. Na vině jsou peníze, drogy, automaty a konzumní způsob života obecně. Tato problematika se ovšem netýká pouze romské mládeže, ale i mládeže majoritní a zřejmě má přesah do celého euroamerického prostoru, který se potýká s masovým příklonem ke konzumnímu způsobu života a úpadkem morálky.

Napříč romskou minulostí byl například majetek něčím, co patřilo de facto celé komunitě. Soudržnost vznikala zejména na základě chudoby a sociálního vyloučení. Solidarita byla nutností k přežití. Ruku v ruce s touto nutností se ovšem vyvíjela také lidskost, která vedla chudé Romy například k tomu, že se ujímali opuštěných potřeb-

²⁴ Jako postmoderna je označováno období od konce 20. století, pro které je charakteristický názorový pluralismus a eklekticismus. O současnosti se již uvažuje v termínu postpostmoderna. V textu DP je termín postmoderna použit ve smyslu období, v němž je mládež přesycena prázdňnými podněty a doslova zahlcena informacemi, se kterými si mnohdy neví rady. Je obdobím převládající bezobsažnosti. Výhody zborcení komunikačních bariér ve smyslu vzdálenosti a času tak významně vyvažují nevýhody nesrozumitelnosti a nepochopení.

ných, na které narazili na svých cestách. Platným pořekadlem bylo, že: „chudoba cti netratí“. Romové se ovšem díky solidaritě v komunitě mohli jen obtížně stát bohatšími. Komunita od nich vždy očekávala, že bohatší člen se o svůj majetek s chudšími podělí. V komunitě také neexistovalo soukromí a všechny záležitosti se řešily společně, nejčastěji před vajdou²⁵ nebo starším členem s vyšší autoritou. Na společných setkáních měli silný hlas také starší lidé, kteří se významně podíleli na výchově dětí a určovali například tresty za různé přestupky mezi Romy (srov. ŠEVČÍKOVÁ 2013 [online]: 71-72).

5.1.1 Vzory z romské komunity

V komunitě bylo vždy zvykem vzhlížet ke starším jako k autoritě. Dnes se romská mládež přiklání k obecně oceňované individualitě a vlastnímu úspěchu. Mezi vzory, které vychází z romské komunity, mládež docházející do služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Archa zařazuje zejména osobnosti známé v mediálním prostoru a na sociálních sítích. Prim hrají generační vrstevníci, zpěváci a herci, kteří jsou dnešní mládeži blízcí věkem a dokázali se prosadit v showbusinessu. Nejznámější jsou osobnosti, které se na scéně objevily díky oblíbeným soutěžím typu Česko Slovenská SuperStar. Patří mezi ně například Monika Bagárová, která pochází ze známé hudebnické rodiny nebo Jan Bendig. Bendig v dětství navštěvoval chlapecký pěvecký sbor a zkušenost s vystupováním a hudbou si zažil také ve Velké Británii, kam se s rodinou na čtyři roky odstěhoval. Mezi další mediálně známé tváře patří například zpěvák Vlastimil Horváth nebo herec Zdeněk Godla. Tito a další lidé z řad Romů mohou být vnímáni jako vzory, protože se jim podařilo se prosadit ve společnosti, získat úspěch, peníze a s tím spojený lepší sociální status. Pro romskou mládež mohou být rozhodně motivací ke změně a ukázkou toho, že je možné být úspěšný navzdory etnicitě.

Velmi málo se mezi romskou mládež dostávají informace o romských osobnostech, které se neobjevují v komerčních pořadech, a mládež jejich obličej nevidí na sociálních sítích. Jedná se zejména o Romy, kteří vystudovali střední a vysoké školy a uplatňují se v oborech, z nichž většina neslibuje slávu a bohatství, a přesto jsou potřebné, smysluplné a pro společnost velmi přínosné. O těchto Romech by měla mít romská mládež dostatek informací, aby se pro ně stávali pozitivními vzory, které ukazují, že cestou ze sociálního vyloučení je právě vzdělání.

Vzdělání je označované za nejpálčivější problém sociálně vyloučené populace a za

²⁵ Vajda je vůdce Romů, který měl v komunitě hlavní slovo.

největší bariéru pro zlepšení této situace. Různé studie upozorňují, že tento problém je spojen také s diskriminací a segregací na školách na základě připsané romské identity. Vzdelanostní rozdíly této populace s majoritou jsou propastné. Například 63% obyvatel sociálně vyloučených lokalit má pouze základní vzdělání, ať už ukončené nebo neukončené. V majoritě se toto číslo pohybuje kolem 18 %. Od roku 1990 dochází k mezigeneračnímu zvyšování vzdělanosti u obyvatel České republiky. Jedinou výjimkou jsou právě lidé ze sociálně vyloučených lokalit, kde naopak zaznamenáváme mezigenerační pokles vzdělanostní úrovně (srov. TOUŠEK, L. et al. 2018 [online]: 24-26).

5.1.2 Vzory mezi neromy

Mimo vlastní komunitu má romská mládež řadu vzorů, které jsou nejčastěji opět z virtuálního světa, tedy ze sociálních sítí, filmů a zejména z hudebních klipů. Občas se mezi vzory vyskytnou sportovci, u chlapců z oblasti bojových sportů. V nejhojnější míře jsou zastoupeni boxeři, kickboxeři a zápasníci MMA²⁶. Pokud mají dívky nějaké vzory mezi neromy, tak o nich nemluví. Vzhledem k nedůvěře, která mezi Romy k majoritě obecně panuje, považují za důležité, aby se vzory pro romskou mládež stávaly především pracovníci v pomáhajících profesích, pedagogičtí pracovníci nebo dospělé osoby, které s dětmi a mládeží pracují v oblasti volnočasových aktivit. Tito lidé mají moc navázat důvěru, zakládat vztahy, ukazovat, co je dobré a co ne. Mohou dávat smysl volnému času a celkově vytvářet přátelské prostředí, ve kterém se romské děti a mládež budou cítit bezpečně a přijímaně.

²⁶ MMA je zkratka anglického mixed martial arts, tedy smíšená bojová umění. Jedná se o plnokontaktní bojový sport bez využití zbraní, který vznikl na konci 20. století

6 Sociální exkluze

Sociální exkluze neboli vyloučení je rozsáhlé spektrum faktorů, které jedincům či celým skupinám brání v přístupu ke stejným příležitostem, jaké jsou běžné pro většinovou společnost. Do sociálního vyloučení spadá vyloučení z pobírání adekvátního příjmu, což způsobuje chudobu, vyloučení z pracovního trhu, vyloučení z poskytovaných služeb a vyloučení ze sociálních vztahů. Vyloučení z pracovního trhu je determinováno již vyloučením k rovným příležitostem ve vzdělávání a nese s sebou následky ve formě dalších výše zmíněných druhů vyloučení. Některé výzkumy zkoumající spojitost mezi sociálním vyloučením a kriminalitou ukazují, že konfrontace ekonomicky slabé nebo nesoběstačné mládeže s kouzlem trhu a spotřebního zboží vede k pocitům hluboké deprivace. Tito lidé jsou častěji ochotní uchýlit se k používání nelegálních prostředků proto, aby dosáhli na životní standard, po kterém touží (srov. GIDDENS 2013: 462-464).

6.1 Kriminalita marginalizovaných skupin

Značný vliv na tendence k delikventnímu²⁷ chování a kriminalitě má vliv prostředí a u mládeže také vrstevnických skupin. Právě různé party mohou ovlivňovat tendence k asociálním až antisociálním formám chování. Často se jedná o kombinaci faktorů, mezi které kromě vrstevnických skupin patří také problémové rodiny nebo neúspěšnost ve škole. Přestože k prvním poruchám chování dochází již v mladším školním věku, tak v době adolescence tyto tendence gradují. Pokud se jedinec identifikuje s vrstevnickou skupinou s asociálními nebo antisociálními způsoby chování, zvyšuje se riziko, že například zneužívání návykových látek nebo delikvence se pro něj stane normou. Vyšší počty rizikového chování jsou zaznamenávány ve větších městech, kde je vyšší anonymita a horší možnost sociální kontroly. Zcela specifická jsou právě sídliště a průmyslové oblasti, kde může chybět prostor pro smysluplné trávení volného času mládeže (srov. BLAŽEK 2019: 19-20).

6.1.1 Gangy

Kriminalita různých gangů či kriminálních společenství mafiánského typu a jejich ikoničtí představitelé jsou do značné míry médií nebo filmy prezentováni s romantizující

²⁷ Pojem delikvence nejčastěji označuje trestnou činnost mládeže a v tomto smyslu ji chápe i tento text. Někdy bývá tento pojem používán ve smyslu protispolečenského jednání nebo chování, které nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu.

aureolou, takže se stávají legendami. Tento pohled na kriminalitu je pro vybranou část společnosti atraktivní a stává se přitažlivým a akceptovatelným. Zejména tam, kde není činnost gangů příliš rozšířena, je možné zaznamenat projevy adorace a imitace aktivit gangů. Setkat se s tím můžeme především u vybraných subkultur mládeže (srov. VEGRICHTOVÁ 2017: 8).

Součástí image jednotlivých gangů je symbolika, která nemá pouze estetickou a designovou funkci, ale daleko širší využití. Napomáhá k udržení vnitřní pospolitosti a soudržnosti skupiny. Symboly mohou také sloužit jako prostředek psychologického teroru v případě nesplnění požadavků kriminálního uskupení. Užívání určité skupiny symbolů je spojeno s nutností si je zasloužit a jejich neoprávněné užívání bývá krutě trestáno. Jako symbol je nejčastěji používáno oblečení, tetování, barvy nebo slang. Všechny tyto symboly slouží k identifikaci příslušnosti ke konkrétnímu gangu a zároveň posilují jednotu gangu. Takovéto kodifikované způsoby vytváření skupinové identity existují mezi mladými lidmi odjakživa. V rámci subkultur si mládež vytvořila již celou řadu různých stylů, mezi které můžeme rozhodně od osmdesátých let dvacátého století zařadit také hip hop (srov. VEGRICHTOVÁ 2017: 43-44).

6.1.2 Vězení v životě Romů

Kriminalita romského etnika bývá nejčastěji dávana do souvislosti se sociální exkluzí. Výkon trestu je mezi Romy často vnímán zcela odlišně než u majoritní části společnosti. Členové romské rodiny mají často tendenci trestný čin ospravedlňovat, chránit pachatele nebo k němu být alespoň solidární. U majority je naopak výkon trestu vnímán velmi negativně a může způsobit vyloučení trestaného člena z rodiny. Pro romského pachatele nemusí být výkon trestu hanbou. Mnohdy je situace vnímána tak, jako by byl zajat nepřitelem. Kořeny některých trestných činů lze navíc vyvodit z odlišné kulturní tradice. Příkladem může být sexuální trestná činnost, kdy má pachatel sexuální styk s osobou mladší patnácti let. S takovým jednáním často souhlasí rodina i oběť (srov. MINAŘÍK 2008: 40-44).

Mezi specifické znaky romské kriminality patří vysoká míra zapojení dětí do páchaní trestné činnosti. Typické jsou například městské gangy kapsářů, které okrádají cestující v prostředcích městské hromadné dopravy nebo v místech s vysokou kumulací osob. Na sídlišťích měst se pak podobná kriminalita týká vykrádání bytů nebo různých výtržností. Zaznamenány jsou i případy, kdy se spolupachatelem stalo dítě školního

věku, které bylo v gangu využito pro svůj malý vzrůst nebo váhu k tomu, aby se dostalo do nedostupných prostorů (srov. MATOUŠEK 2003: 140).

Část romské mládeže, která vyrůstá v lokalitách s vysokou mírou nezaměstnanosti a kriminality, tak může na výkon trestu nahlížet jako na něco téměř normálního. V některých případech výkon trestu dokonce zvyšuje míru prestiže a autority trestané osoby v její komunitě.

7 Sociální práce s Romy

V Evropské unii panuje dlouhodobě snaha o zlepšení sociální a hospodářské integrace Romů. Přesto mnoho Romů stále čelí chudobě, sociálnímu vyloučení a diskriminaci. V roce 2011 přišla Evropská unie s rámcem pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020²⁸. Jedná se o výzvu členským státům Evropské unie k vypracování specifických vnitrostátních strategií integrace Romů s cílem zlepšit jejich začlenění v oblastech vzdělávání, bydlení, zaměstnanosti a zdraví. Poslední statistické údaje Evropské komise pro integraci Romů ukázaly, že investice vynaložené Evropskou unií na začleňování Romů nepřinášejí očekávané výsledky, ale není zcela jasné proč. Tomuto tématu byl věnován víceletý výzkumný projekt Agentury EU pro lidská práva. Projekt podporuje zejména aktivní zapojování romských aktérů na místní úrovni a participaci na jednáních s místními správami a občanskou společností. Výzkum ukázal, že je nutné budování důvěry mezi oběma stranami, což může být obtížné i vzhledem k frustraci z omezeného nebo nulového pokroku v začleňování romských komunit v posledních letech. Výzkum rovněž prokázal nutnost přistupovat ke každé komunitě individuálně s ohledem na místní specifika a potřeby dotčených osob, protože neexistuje jedno univerzální řešení začleňování Romů (srov. *Working with Roma: Participation and empowerment of local communities* 2018 [online])

Stejně jako je nutné přistupovat individuálně k jednotlivým místním komunitám, vyžaduje i sociální práce s Romy a zejména s romskou mládeží množství specifických přístupů.

7.1 Sociální práce s romskou mládeží

Romskou mládež, která využívá nízkoprahové služby, je možné zařadit do kategorie rizikové mládeže. Pojmem „riziková mládež“ rozumím osoby, které jsou z dlouhodobější perspektivy vlivem různých vnějších i vnitřních podmínek, ohroženy v oblasti zdravého psychického i sociálního vývoje. Jedná se tedy o mládež tzv. problémovou i mládež ohroženou. Příčiny rizikového chování mohou být vnitřní i vnější. Kromě možných predispozic jsou rizikové zejména různé druhy sociálního prostředí. Rodina zde samozřejmě hraje důležitou roli a existuje dokonce jistá kauzalita mezi ne-

²⁸ Dokument schválený v Bruselu 5. dubna 2011 lze v plném znění číst na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0173&from=en> .

příznivým sociálním prostředím a delikvencí dětí a mladistvých. Dalšími výraznými faktory v oblasti vlivu na chování mládeže jsou škola a vrstevnické skupiny. Mládež se k rizikovému chování často navzájem vybízí a vedle soupeření zakouší i skupinovou solidaritu. Obrovský vliv na rizikové chování mají rovněž masmédiá, nedostatky v legislativě a zejména posun hodnot společnosti směrem k hédonismu²⁹ (srov. KASAL 2013: 347-348).

Nezbytnou podmínkou při práci s rizikovou mládeží je navázání osobního kontaktu. Při práci s touto cílovou skupinou je tedy nejčastěji využívána specializovaná odborná činnost, která dostala název *kontaktní práce*. Smyslem sociální a výchovné práce s cílovou skupinou rizikové mládeže je vyhledávání znevýhodněných jedinců a minimalizování rizik a sociálních problémů spojených s životem v subkultuře. Pracovníci nízkoprahových služeb pro děti a mládež nebo terénní pracovníci, kteří přicházejí s cílovou skupinou do kontaktu, musí být dobře seznámeni s reálným prostředím dospívajících a se sociálními situacemi, v nichž jsou angažováni. Měli by dobře znát životní způsob mládeže a také starosti, se kterými se potýká. Pracovníci musí mít rovněž zmapované skutečné možnosti a příležitosti, které obyvatelé dané lokality mají (srov. KLÍMA, JEDLIČKA 2007: 12-18).

²⁹ Hédonismus je filozofické učení, podle něhož je kritériem štěstí dosahování slasti a vyhýbání se všemu nepříjemnému.

8 Metodologie výzkumu

Téma příslušnosti romské mládeže k subkulturám není zatím v literatuře popsáno. Pro výzkum jsem tedy volila spíše cíle explorační. Pokusila jsem se popsat stav zkoumaného jevu ve vymezené lokalitě a interpretovat jeho podobu.

Nástrojem sběru dat se stal polostandardizovaný rozhovor s komunikačními partnery, kteří patří mezi romskou mládež, jež navštěvuje službu nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Archa v Kutné Hoře a Sázavě. Nástroj sběru dat byl sestaven z většího množství otázek, z nichž zejména otázky 1–7 sloužily k navázání komunikace a ujištění, že respondent je v tématu hip hopové subkultury a rapu nějakým způsobem orientován.

Výběr respondentů byl navíc zúžen jejich aktivním zájmem o téma hip hopu a rapu. Respondenti byli ve věku 13–20 let a jednalo se pouze o muže. Sestavit vzorek pouze z mužů nebylo primárním cílem výzkumu. Zájem o téma se mezi uživatelkami služby nevyskytl. Kromě příslušníků dané subkultury mládeže jsem oslovila také několik dospělých osob, které se rapem živí nebo živily a jednoho Roma, který pracuje s romskou mládeží ve Velké Británii na pozici sociálního pracovníka. Rozhovor mi poskytlo celkem deset osob, z toho sedm klientů nízkoprahového zařízení Archa a tři dospělé osoby, které se s tématem rapu setkávají. Respondenti z řad dospělých byli dva romští rapeři a jeden sociální pracovník působící ve Velké Británii. Tito tři respondenti byli informováni o tom, že části rozhovorů budou použity ve výzkumné části této diplomové práce s jejich jmény, pod kterými ve svých životech působí. U sociálního pracovníka z Velké Británie se jednalo o jeho občanské jméno. U dvou raperů jsou uvedena jména, která používají v na rapové scéně. Rozhovory s dospělými respondenty doplnily sesbírané informace o další pohled na subkulturu a její postoje a hodnoty. Všichni respondenti byli před začátkem rozhovorů seznámeni s výzkumným záměrem.

Jednotlivé rozhovory trvaly v rozmezí mezi dvaceti a šedesáti minutami. Všechny rozhovory jsem nahrávala na diktafon mobilního telefonu, a to i v případě, že rozhovor probíhal on-line. Potom jsem pořídila doslovné přepisy nahrávek. Sběr dat probíhal od prosince 2020 do února 2021.

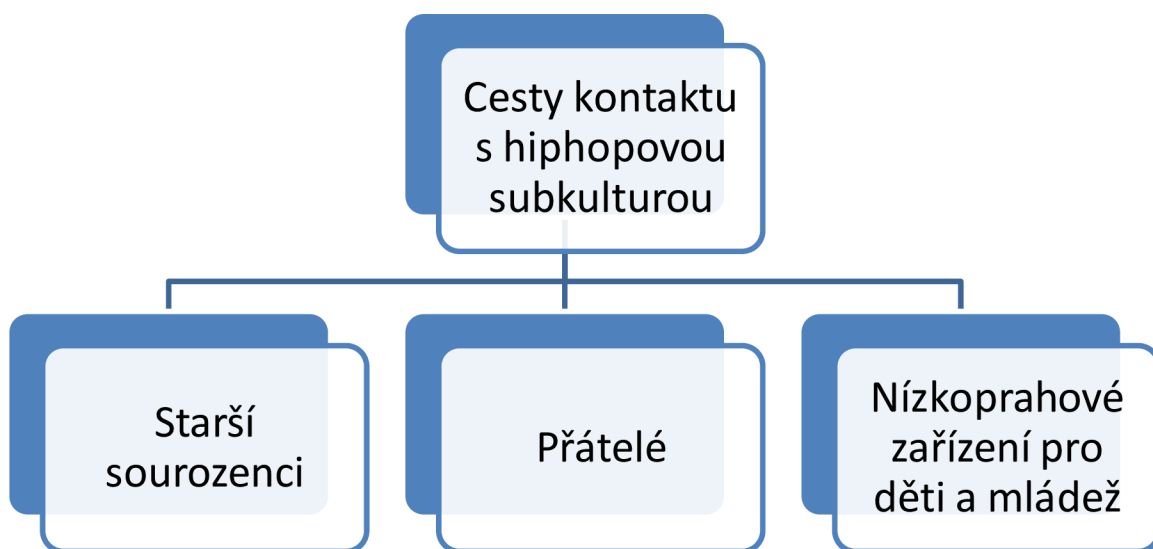
9 Analýza dat a výsledky výzkumného šetření

Tato část práce shromažďuje analyzovaná data získaná z rozhovorů se všemi respondenty. Analýza byla provedena až po ukončení všech rozhovorů. Provedené rozhovory byly doslovně přepsány a opakovaně pročítány. Jednalo se o otázky s vypovídací hodnotou ke zkoumanému tématu. Část odpovědí ze standardizované části rozhovorů byla kategorizována podle jednotlivých indikátorů. Indikátory mohla být slova, věty nebo vyjádřené postoje, které bylo možné kategorizovat pomocí společných jevů, jimž byl v rámci subkapitol přiřazen konkrétní význam. V průběhu rozhovorů docházelo podle potřeb ke změně pořadí v kladených otázkách, k vynechání některých z nich nebo naopak k doplnění jiných otázek a doptávání. Neformální část rozhovorů tak byla u každého respondenta zcela individualizovaná a přinesla hlubší pohled do světa hip hopové a rapové subkultury v romském prostředí.

9.1 Kontakt s hip hopovou subkulturou

Kapitola se zabývá kanály, kterými se respondenti dostali do kontaktu s hip hopovou subkulturou, včetně věku v době prvního kontaktu.

Z analýzy dat vyplývá, že ke kontaktu s hip hopovou subkulturou došlo u všech respondentů díky nějaké blízké osobě. Jeden respondent uvedl, že se poprvé s hip hopen a rapem setkal v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, protože se začal zajímat o hudbu, která tam hrála. Virtuální prostor zde nehrál žádnou roli. Až postupem času všichni respondenti shodně uvádí, že sdílí rapovou hudbu přes sociální sítě (nejčastěji přes Facebook a Instagram). Zároveň zmiňují, že je to jediná cesta, kterou vyhledávají nové hudební klipy a interprety.

Obrázek 1 Cesty kontaktu s hip hopovou subkulturou

Na otázku „Kdy ses poprvé dozvěděl o rapu?“ odpověděli tři respondenti, že „asi v osmi“, dva odpověděli „v deseti“, jeden uvedl věk třináct let a další čtrnáct let. Průměrný věk kontaktu s hip hopovou subkulturou je u těchto respondentů kolem deseti let.

To odpovídá rovněž zkušenosti z nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v Kutné Hoře a Sázavě, kdy uživatelé mladší deseti let mají zkušenost s poslechem rapové hudby, ale ještě nemají snahu být aktivní součástí subkultury.

9.2 Čas strávený na síti

Několik dalších otázek se věnovalo množství a kvalitě času stráveného ve virtuálním prostoru a aktivitám, kterým se v něm respondenti nejčastěji věnují.

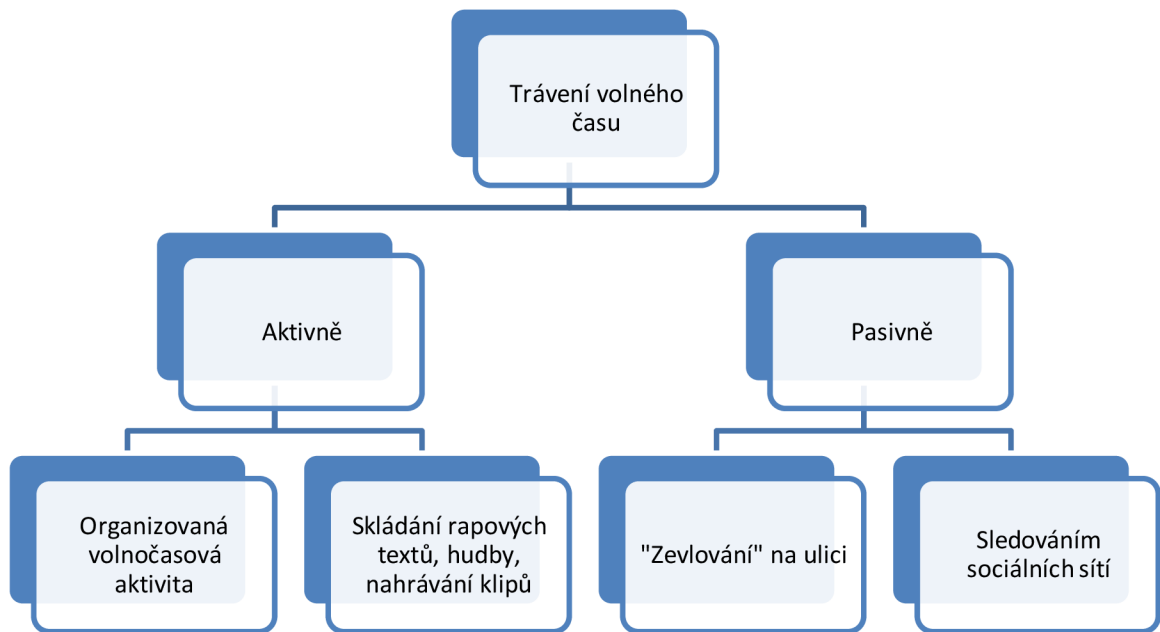

Obrázek 2 Čas strávený ve virtuálním světě

Z analýzy dat vyplynulo, že respondenti tráví připojení na síť naprostou většinu svého volného času. Často jsou na mobilním telefonu připojeni i v době výuky a doba strávená na sociálních sítích a webových stránkách sdílejících hudbu se v této cílové skupině v průměru pohybuje kolem čtrnácti hodin. V tomto čase je nejčastější aktivitou „chatování“, sledování hudebních klipů a v menším měřítku práce na vlastních hudebních profilech, na kterých respondenti sdílí svoji rapovou hudbu.

9.3 Volný čas

Odpovědi jednotlivých respondentů na otázky týkající se volného času se od sebe příliš nelišily. Pouze jeden respondent uvedl, že tráví volný čas organizovanou aktivitou, a to tréninky boxu. Ostatní respondenti odpovídali, že volný čas tráví poslechem rapu nebo jeho tvorbou, na sociálních sítích a s partou na ulici nicneděláním, které nazývali zevlením nebo zevlováním.

Obrázek 3 Trávení volného času

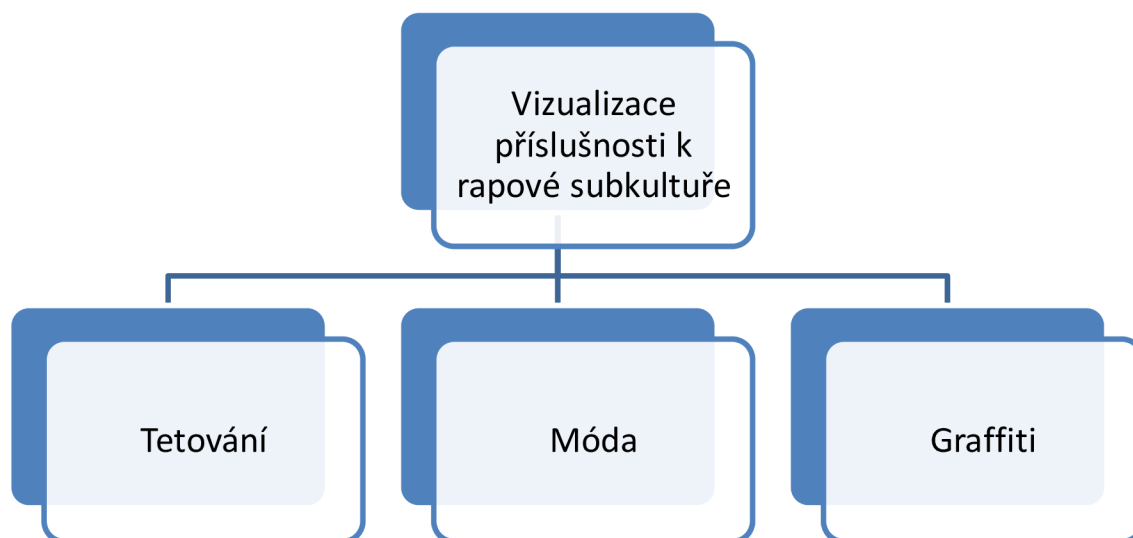
Z analýzy dat vyplynulo, že romská mládež tráví většinu času neorganizovaně a z velké části pasivně. Bylo možné provést srovnání s výzkumem, který jsem provedla na vzorku klientů nízkoprahového zařízení pro děti mládež Archa v roce 2019. Jednalo se o genderově smíšenou skupinu romské mládeže stejné věkové kategorie. Skupina respondentů z prvního výzkumu byla rovněž klienty nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Archa, avšak ambulantní formy služby. Mládež tak mohla využívat širší nabídky volnočasových aktivit, které sociální služba nabízela. Respondenti původního výzkumu uváděli, že jsou kuřáky a z praxe služby bylo zaznamenáno experimentální užívání návykových látek. Respondenti tohoto výzkumu, kteří využívají převážně terénní formu služby, uvedli, že jsou všichni kuřáci. Šest respondentů přiznalo opakovanou zkušenost s kouřením marihuany a tři s užitím pervitinu. V aktuálním vzorku respondentů se také masivněji objevuje zkušenost s delikventním³⁰ jednáním. Všichni respondenti uvedli zkušenost se záškoláctvím, pět má zkušenost s vandalismem a jeden přiznal sexuální delikt. Poslední dva druhy delikventního chování již patří do kategorie antisociálního chování a jsou považovány za závažné protispolečenské chování. Komparace dat ukázala smysluplnost sociální služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Domnívám se, že bohatší nabídka volnočasových a preventivních aktivit a častější trávení času se sociálními pracovníky může vést ke snížení výskytu rizikového chování.

³⁰ Pojem delikvence označuje činnost porušující právní i společenské normy, která se posuzuje a hodnotí podle stupně závažnosti činu.

Sociální práce s dětmi a mládeží v nepříznivé sociální situaci je tedy nástrojem, který výrazně pomáhá bojovat proti sociální exkluzi.

9.4 Vizuální znaky hip hopu používané v romské komunitě

Z analýzy dat vyplývá, že vizualita je pro respondenty, kteří se zabývají rapem a hip hopem velmi důležitá. Většina respondentů uvedla, že tzv. „styl“ řeší. Ze sedmi respondentů na otázku: „Co pro tebe znamená v rapu a hip hopu styl?“ odpovědělo pět, že nejdůležitější je tetování. Z toho tři respondenti sdělili, že mají tetování inspirované černošskými rapery. Dva z nich mají vytetované jméno interpreta a jeden citát Tupac Amaru Shakura³¹, který se stal životním mottem mnoha mladých černošských raperů nebo příslušníků gangů. Tři uvedli, že pro styl je důležité oblečení, zejména obuv, značkové tepláky a mikiny. Tři respondenti uvedli, že pro vyjádření příslušnosti v crew používají tzv. „tagy“, kterými si značí území, na kterém se crew pohybuje. Rovněž uvedli, že kvůli sprejování mají zkušenost s policií, přičemž jeden z nich zažil jako nezletilý pět let probačního dohledu za rozsáhlejší nelegální graffiti tvorbu.

Obrázek 4 Vizualizace příslušnosti k rapové subkultuře

Přestože je v této subkultuře výrazným znakem nošení šperků, jako součást stylu to neuvedl ani jeden z respondentů. Důvodem je nejspíš chudoba, ve které se většina re-

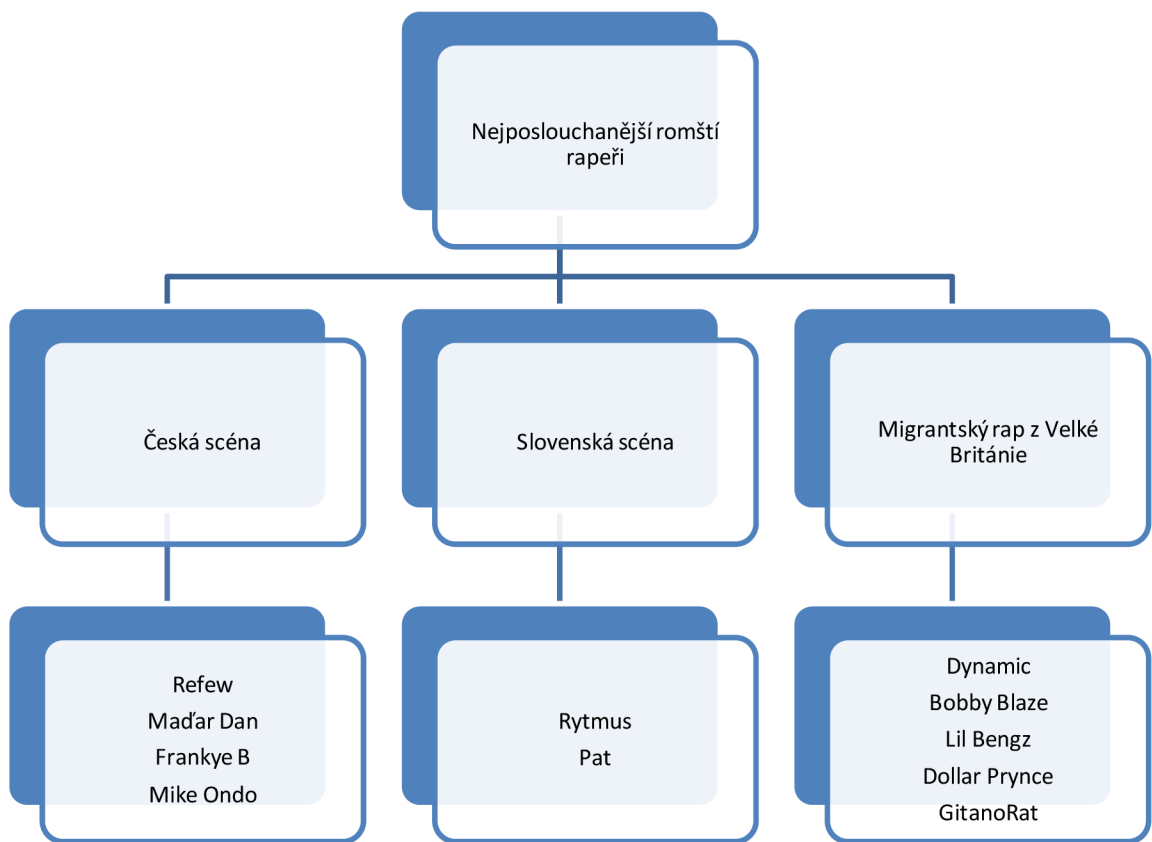
³¹ Tento raper byl z rodiny, jejíž členové byli spojováni s Black Panther Party. Extremistickou levicovou stranou, která byla zapletena do řady střetů s policií. Je jedním z nejúspěšnějších raperů historie. Zemřel na následky střelného zranění a je vzorem mnoha mladých lidí, kteří se zabývají rapem.

spondentů nachází, a nemožnost pořizovat si nákladné zlaté šperky. Náhražky z obecných kovů respondenti nenosí, v oblasti hip hopu a rapu si zakládají na pravdivosti. U módy se snaží nosit originály značkového oblečení, kdy nejnákladnější součástí oděvu bývají boty značky Jordan nebo alespoň Nike. U textilu se někdy uchylují k využití *fake* značek, kde je vizuální rozdíl téměř neznatelný, liší se ovšem kvalitou materiálů i provedení.

9.5 Nejčastěji poslouchaní romští rapeři

Respondenti uváděli libovolný počet raperů, které poslouchají. Naprostá většina uvedla romské rapery. Ze zahraničních jmen padla ještě jména z oblasti dnes už rapové klasiky jako 2Pac, 50Cent, Eminem a slovenský Separ. Z české scény zazněly pouze jména Yzomandias a Nik Tendo. Nejčastěji zmíněnými romskými rapery se stali Dollar Prync, Dynamic a Bobby Blaze, kteří dostali po třech hlasech. Dva hlasy si připsali slovenský Rytmus, Maďar Dan a Mike Ondo. Po jednom hlase získali ještě rapeři Refew, Frankye B, Gitano, Pat a Lil Bengz, což je společný projekt dvou výše zmíněných raperů Bobbyho Blaze a Dynamica.

Nejzastoupenější jsou rapeři, kteří žijí a tvoří ve Velké Británii a nejméně je zastoupená slovenská rapové scéna.

Obrázek 5 Nejposlouchanější romští rapeři

Provázanost české, slovenské a britské rapové scény dokládá i Petr Torák:

„Před pár lety jsem si všiml, že mládež u nás je taky ovlivňovaná těmi rapery, a právě proto jsem i třeba oslovil jednoho rapera z Ostravy myslím nebo tam odněkud z Karviné Changa, kterého jsem poprosil, aby mi napsal rapovou písničku, která by byla čistě bez sprostých slov a bez něčeho urážlivého, a která by byla na bázi motivace jakoby k vysokým školám a takovým věcem, ale nesetkalo se to se spoustou úspěchů, protože to není samozřejmě to cool to není to in.“

„I ta naše mládež tady poslouchá hlavně americké rapery, české rapery jako Mike Spirit, Rytmuse. Ale co se týče tady mládeže, tak vím o pár lidech, kteří rapují a jsou to většinou mladí muži, amatérští rapeři, kteří to dělají pro zábavu někde doma, a vím akorát o jednom, který se tomu věnuje trochu více a vloni natočil dva klipy spolu s Po-

láky, Litevci, černochoy a dalšími lidmi. Natočili klip a jsou v těch písničkách sprostá slova, a když ne úplně násilí třeba, tak to tam člověk ale cítí. “

Zmiňovaná vulgarita v rapových textech se objevuje více či méně u všech respondenty uváděných raperů. Domnívám se, že pro značnou část posluchačů, kteří se nepohybují na rapové scéně, je míra a frekvence používaných vulgarismů často tzv. za hranou. Respondenti, kteří se k tomuto tématu vyjádřili, neměli většinou s obsahem textů ani vulgaritami problém.

„Pro názornost příkládám odpovědi několika respondentů na otázku: „Pověz mi prosím, o čem jsou texty hip hopových a rapových písní?“

„Rap je prostě o životě, třeba začne rapovat nějaký raper, jak byl malej a všichni ho uráželi, a pak třeba už jak bude velkej, tak zpívá o tom, jak ho už mají všichni rádi. Všichni říkaj, že rap je hmus, ale když se do toho zamyslí a poslouchá to každé den, že ti rapeři se fakt trápili a teďka už sou slavný a maj to rádi. Někdo taky rapuje o tom, že má hodně peněz a rozhazuje prachy, ale mě se to nelíbí. Je jasný, že každé potřebuje mít peníze, aby vypadal dobře, ale né, že někdo bude házet řetízky zlatý po lidech. O tom to není, je to o životě. Pak sou takový, který říkaj, že berou gramy a že prodávaj a budou hulit. Nebo tam zmíněj, že jim umřela máma a oni se z toho dostali a jedou znova. Nevím, je to divný. Rap nemá bejt o tom, že všechno skrývat, ale ani ne, že všechno vydávat. Někdy dáš třeba něco trochu sprostýho a pak zase ne. “ (Respondent č.1)

„Nejčastěji zpívaj o penězích, to je spíš ten trap, ale v rapu zpívaj o životě a co se stalo. Líbí se mi na tom ten styl. To něco, že někdo přijde a řekne sprostý slovo. Rap mě zaujal, protože je o životě. “ (Respondent č. 2)

„Většina raperů dává do textů drogy a takhle, ale nemyslím, že by to lidi nějak ovlivňovalo. “ (Respondent č. 3)

„Každé zpívá o sobě, a co dělá v životě. Když ho baví fet, tak zpívá o fetu. “ (Respondent č. 4)

„O gangsterech, a že se tam zabíjej v Americe.“ (Respondent č. 5)

„Třeba o nepřátelích nebo o ztrátě táty, nebo aby mu někdo uhnul z cesty. Některý texty jsou o životě a některý ne.“ (Respondent č. 7)

9.6 Hodnoty v hip hopu

Cílem této kapitoly bylo zjistit, zda se hodnoty respondentů ztotožňují s hodnotami, které jsou prezentované ve virtuálním světě jako hodnoty části hip hopové subkultury. V souboru analyzovaných otázek byl dotaz na konkrétní hodnoty, které respondenti řadí ve svém žebříčku nejvýše. Zároveň se rozhovor zabýval pojmy dobro, zlo, respekt a důvěra, jejich obsahem, a tím, co pro respondenty znamenají. Část respondentů neuměla význam některých pojmů definovat. Nejvýše postavenou hodnotou byla u šesti respondentů rodina. Druhé místo na pomyslném žebříčku obsadilo přátelství, které někteří respondenti definovali slovem *crew*. Jeden respondent uvedl, že je pro něj nejdůležitější sláva.

Dále cituji některé odpovědi respondentů na výše uvedené pojmy, které ilustrují schopnost respondentů vyhodnocovat obsah v rapových klipech předkládaných hodnot z hlediska morálky.

Zlo

„Že si na ulici a nemáš nic a děláš, že něco máš.“ (Respondent č. 1)

„Házet klacky pod nohy.“ (Respondent č. 5)

„Nějakej krippl“ (Respondent č. 6)

„Rasismus, prát se, krádež, napadat lidi, znásilňovat.“ (Respondent č. 7)

Dobro

„Štěstí., že se ti něco podaří.“ (Respondent č. 1)

„To, že motivuje lidi, motivace. Mě hodně namotivoval Bobby Blaze. Motivovat lidi, aby dělali něco, když na to maj.“ (Respondent č. 5)

„Že se člověk chová normálně, pozdraví starý lidi třeba.“ (Respondent č. 6)

„Chovat se slušně, neubližovat lidem, aby nebyl rasismus.“ (Respondent č. 7)

Respekt

„Úcta, takže jako když to bude mladší osoba, tak k němu taky budu mít respekt, když on ho dá mně, tak proč ne.“ (Respondent č. 5)

„Úcta k někomu.“ (Respondent č. 6)

„Já mám respekt před mámou, rodičema, učitelkama, staršíma lidma.“ (Respondent č. 7)

Důvěra

„Že tě nikdy nezradí.“ (Respondent č. 1)

„Když můžu někomu věřit. To teď potřebuju spoustě lidem. Kamarád mi napsal, že u něj můžu natáčet skladby, ale já mu moc nevěřím, že by to mohli dát pod jiným jménem.“ (Respondent č. 5)

„Věřit někomu. Věřím jen tátovi a bráchovi. Rodině, jinak nikomu.“ (Respondent č. 6)

„No to, jak komu se dá věřit, jen rodičům asi.“ (Respondent č. 7)

Z analýzy dat vyplývá, že respondenti nekladou materiální hodnoty nejčastěji prezentované současnými hip hopovými trendy na přední příčky hodnotového žebříčku. Nejdůležitější je v komunitě pořád rodina a případně přátelé z tzv. *crew*, kteří jsou v podstatě považováni za rodinu. Zdá se, že oslovení „brácho“ nebo „bro“, které mezi sebou respondenti používají, má skutečný význam. Z obsahu definovaných pojmů lze vyvodit, že respondenti dokáží hodnotit různé činnosti člověka z hlediska dobra a zla. Pojem respekt definovali pouze tři respondenti. V otázce důvěry se ukázalo, že romská mládež zažívá ve svém životě pocit nedůvěry. Z praxe v nízkoprahové službě pro děti a mládež v romské komunitě mám zkušenost, že získat si skutečnou důvěru klientů je otázkou času a velké míry autenticity a otevřenosti pracovníka. Romská mládež většinou důvěřuje jen svým blízkým, často v okruhu širší rodiny. Nedůvěra k ostatním lidem je často dána buď vlastní, nebo sdílenou negativní zkušeností s majoritou. Stereotypy a předsudky fungují mezi majoritou a minoritou oboustranně.

V odpovědích na oblast důležitých hodnot, které romská mládež jmenovala, se ani jednou neobjevilo vzdělání. Pro romskou mládež, která žije v podmínkách sociálního vyloučení, stále není prioritou. Situace ve Velké Británii je však podle Petra Toráka

odlišná:

„Styl života a příležitosti pro mladé lidi jsou úplně jinde. Příležitost uspět a dostat se na vysokou školu a vybrat si kariéru a je to hodně jiný než v Čechách nebo na Slovensku, ale myslím si, že rap pro ně, oni to nevidí jako styl života nebo něco jako to, že poslouchám rap, že mě nedělá gangstera, oni to mají jako styl muziky, který je moderní a nemyslím si úplně, že by to tady ovlivňovalo natolik, že by tím žili. Samozřejmě pro spoustu mladých lidí, když to pozorují, hlavně tu americkou rapovou muziku, to je obrovský lákadlo jednoduchých peněz, stejně jako pro každého bílého chlapce je sen být youtuber, tak i rapper je v očích těchto mladých lidí idol, který zazpívá někde na pódiu jednu písničku někde na pódiu a vydělá si miliony. Holky po něm budou šilet a bude mít krásný auta. Takže spousta mladých kluků to vidí jako kariéerní možnost, ale né úplně jako způsob života.“

K hodnotám ve světě hip hopu se vyjádřil i romský rapper Refew:

„Peníze jsou za mě důležité. Do svejch dvaadvaceti jsem je neměl, takže mám srovnání toho, jaký to je žít s nimi a i bez nich a rozhodně se líp pláče v limuzině, než v tramvaji. Ale peníze nejsou všechno. Smutný chvílky jsem zažil i s plnou peněženkou. Je to o tom, jak si každé nastaví vnímání hodnoty peněz.“

Níže je uvedena odpověď rapera Refewa na otázku: „Kam si myslíte, že bude generace mládeže, která na těchto písničkách vyrůstá směřovat?“

„To si netroufám říct. Hlavně hudba není zdaleka jedinej vliv, kterej mění životy těch dětí. Víc bych se bál sociálních sítí. Hudba podle mě spíš slouží jako ventil.“

K otázce působení současného rapu a hodnot hip hopu na romskou mládež se vyjádřoval také Lukrecius Chang:

„Zanechá to nějaké stopy, protože se něco naučil nového, co se mu líbí a bude to zkoušet venku. Všechno se změní, až když se narodí dítě. Do té doby ten člověk blázní a potom záleží na tom, jak se k tomu ten člověk postaví k té rodině. Jestli se o ně postará, nebo jde za kamarádama a nechá je tak. Ukáže se, jestli je opravdu chlap, nebo jenom

blbeček. To, co on dělá, že rapuje, obliká se jako gangster, bije děcka na diskotékách a myslí si bůhví co, tak stejně skončí buď v base. Stoprocentně bude mít záznam nebo něco anebo bude mít holku, která ho stáhne a opraví ho. Já jsem to viděl tisíckrát tohleto, co říkám. Velký frajer a potom se mu narodilo, změnil se a uklidnil se, anebo už byl za rok v base a posílal omluvné dopisy a už to nikoho nezajímalo. Spousta lidí žijou teď a chtěou tak žít, tak my je nijak zastavit nemůžeme a je to těžké. Můžeme jim něco říct, ale stejně záleží na tom, jestli budou chtít. Ten gangster rap je tak populární, že to zabíjení a střelení si pustíte v televize. To, že někoho zabijou, okradou, to si pustíte běžně a taky počítačové hry. To jim můžete mluvit co chcete a oni vás neposlechnou. To musí přijít někdo z komunity. Ale jinak můžete psát články a cokoli a oni nebudou reagovat. To já už mám zkušenost.“

9.7 Inspirace černošským rapem

Tato kapitola ilustruje, zda a jak vnímá romská mládež paralelu mezi černošským a romským rapem. Níže cituji odpovědi na otázku: „Zkus mi prosím popsat, co mají společného černošští a romští interpreti této hudby?“

„No právě, že Romové se inspirujou. Jako nezabíjej lidi, ale i Romové mají svou cestu a jdou si za svým snem. Né, že každej přijde a řekne, hej to je cigán! Černoši rapujou o tom, že sou utlačovaný. Že jim někdo střelí do hlavy, a to je pravda, tam se tak žije. A v Český republice je to tak, že třeba někdo de a zeptá se kolik je hodin, třeba na mojí ségru. Ona mu neodpověděla a on hned na ní: „Ty mrdko cikánská!“ A to je tak hmušný, když to lidi dělaj. Nezáleží přece na barvě kůže. (Respondent č. 1)

„Z Ameriky asi skoro nic. Mají jinačí flow černoši než Romové. Ale v Anglii už je to jiný, tam maj Romové známí. Jinak černoši sou a vždycky budou lepší. Hold je to vo tréningu a věnování času do toho. No a možná maj i stejný životní události, ale Romové i něco převymýšlej. Třeba, že maj drahé auta, ale černoši sou real.“ (Respondent č. 2)

„Myslím, že na nějaký věci spíš upozorňujou, že mluvěj o tom, že je něco špatný.“ (Respondent č. 3)

„Je to hudba z ulice prostě. Rapujou vo tom, co prožili, dokazujou si kdo je lepší. Třeba

při battlu. Rvou se slovy, nejsou tam pravidla. Narážej na to, že sou tvrdý, ceněj zuby a že se nenechaj od nikoho beefovat.“ (Respondent č. 4)

„Hodně máme společnej styl chování, někdy se chováme jako negr. Máme to prostě v sobě.“ (Respondent č. 5)

„Myslím, že nemaj společnýho nic.“ (Respondent č. 6)

„Nepřemejšlel jsem o tom, ale možná maj s černošama společnej příběh.“ (Respondent č. 7)

Z analýzy dat vyplývá, že většina respondentů spojitost mezi černošským a romským rapem vnímá. Pouze jeden respondent odpověděl negativně. Z odpovědi je patrné, že společná je linie setkávání se s rasismem a podobnost určitých životních příběhů. Objevují se rovněž zmínky o prezentaci síly a postavení. Zazněl také názor, že černošský rap je opravdový, zatímco Romové si jen na něco hrají. S nízkým sebevědomím a kolektivním podceňováním schopností Romů se mezi Romy setkávám poměrně často. Romský rapper Lukrecius Chang k tomu říká:

„Co se týče té černošské muziky, tak my je vnímáme jako spřízněné duše. My se v tom vidíme, my bychom tak chtěli žít. Zkoušíme tak tančit, vypadat, imitovat, ale nikdy v životě se jim nemůžeme rovnat. Já jsem byl v černošském ghetu a měl jsem z toho strach a zároveň jsem byl nadšený z toho adrenalinu. Hodně jsem vystupovat před legendama amerického rapu ve Varšavě, byl jsem jako předskokan dvakrát po sobě. Chovali se úplně normálně, kecali jsme spolu v šatně, dali jsme si spolu pivo a fotku, ale jak vlezli na pódium, tak se totálně změnili a byli totální hvězdy.“

9.8 Vzory v komunitě

V průběhu rozhovorů byla položena také otázka týkající se vzorů mládeže v romské komunitě. Nikdo z respondentů nejmenoval žádnou z romských osobností, které jsou známé i v mediálním prostoru. Pokud se otázka specifikovala do konkrétních oblastí jako sport, média, věda nebo kultura, dokázali si respondenti vzpomenout na pouze na osobnosti z majority. Při jmenování některých romských osobností, respondenti uváděli, že se se jménem již setkali, ale nedokázali konkrétní osobu přiřadit k profesi.

Na otázku: „Můžeš jmenovat, kdo z romské komunity je pro Tebe vzorem?“, odpovědělo pět respondentů, že nikdo.

„Fakt jen rapeři, jinak vážně ne.“ (Respondent č. 3)

„Jen Macek, je frajer.“ (Respondent č. 4)

Respondent č. 4 jmenoval jiného člena crew, který je z celé skupinky nejstarší a má nejvíc zkušeností z oblasti rapu. Ostatní si ho cení pro jeho schopnost improvizovat a účastnit se výše zmiňovaných *dissů*.

Z analýzy dat tedy vyplývá, že mezi respondenty existuje pouze nepatrné povědomí o romských osobnostech, které by mohly být pozitivními vzory mládeže, a mohly by přispívat k podpoře informovanosti o důležitosti vzdělání, zejména ve spojitosti se sociální inkluzí, úspěchem a vyšší životní úrovní, o kterou respondenti stojí. Vyšší životní úroveň je respondenty vnímána optikou vysokých příjmů a materiálního zabezpečení, kterých je nutné dosáhnout v co nejkratší době za vynaložení minimálního úsilí. Ideální cestou je pro respondenty tvorba rapových textů a natáčení videí a jejich sdílení na webových stránkách a sociálních sítích.

Lukrecius Chang se vyjadřuje k oblibě současného romského tzv. gangster rapu velmi kriticky a rovněž poukazuje na chybějící pozitivní vzory v romské komunitě:

„Já je znám osobně a řeknu Vám svůj osobní názor na tyhle lidi. Když je odeberu jak rapera a podívám se na něho jako obyčejného člověka. Ty lidi nedělají žádný sport. Chodí pouze do práce, pokud teda nějakou práci vůbec mají a žijou odděleně od rodiny. Nejsou ve své zemi, utekli odsad' a myslím si, že tam to není zrovna dvakrát růžové v Anglii, já jsem tam taky byl. Tam se člověk musí umět ohánět a být samostatná jednotka. A to, co oni rapujou, o tom dealování, oni to třeba dělají, oni třeba z toho žijou z těch drog a platí si z toho desky a studio a videoklipy. Takže vlastně ona je pravda, že dělají ulicový bysnys a z toho vydělávají. Taky si z toho platí svoje služby jako domácnost a různý provoz. Tohleto je jejich příjem a stouplo jim do hlavy, že tím vydělávají a nemusí chodit do normální práce. Oni si o tom vesele rapujou, jaký nejsou gangsteři a frajeři, ale kdyby přišlo na opravdovou pouliční bitku, tak shoří za minutu, takže tvrdá slova se změní v prach. Takže oni třeba maj vysokou sledovanost, vyšší než já, maj víc shlédnutí na youtube. Dneska letí blbosti a opravdové věci jsou v nějakém standartu.“

Oni překročili nějakou hranici. Ale tohle opravdu není romský vzor. To je jenom to špatné na nás poukázat, že si na něco hraje, že jsme zlí, že z nás lidi mají strach a že se chováme jako hovada. Tohleto je můj názor a tohle je pro mě vyčerpávající rap. Já chci dělat romského hrdinu. Já chci, aby i druhá strana viděla, že existuje romský hrdina, o kterém se dá psát a číst. Tohle je podstata života, který já žiju, protože jsem byl tak vychovanej. Ono záleží taky na rodičích a v čem ty lidi vyrůstali. Když se na ně člověk podívá normálně, tak mají 5 kilo i s botama.“

9.9 Budoucnost – jak to vidí romská hip hopová mládež

Cílem posledního bloku otázek bylo zjistit, zda romská mládež angažovaná v hip hopové nebo rapové subkultuře řeší otázky svojí budoucnosti a jaký způsobem. Otázky tedy směřovaly k plánování budoucnosti a krokům, které povedou k naplňování cílů, jež si respondenti stanovili. Jeden respondent uvedl, že již pracuje tzv. „na černo“ a situaci nechce měnit. Záleží mu na aktuálně vydělávaných penězích. Jeden respondent uvažuje o odchodu do Velké Británie, kde očekává lepší možnosti v oblasti studia a uplatnění v boxu. Další respondent dokázal vyjádřit sebereflexi, ve které vyhodnotil, že nedisponuje dostatečným nadáním, aby se prosadil, a bude směřovat do dělnické profese. Zbývající čtyři respondenti předpokládají, že se dokáží prosadit v oblasti rapu na takové úrovni, že je to bude žít. Jeden z nich ovšem vyslovil pochybnosti o možnosti realizace takového snu a poněkud frustrovaně vyjádřil premisu o jediném možném pracovním uplatnění v dané lokalitě v dělnické profesi.

Níže cituji úryvky z odpovědí respondentů na otázku: „Máš představu, čeho bys chtěl v životě dosáhnout?“

„Já chci rozhodně dělat rap profesionálně. Nejde mi o to, že budeme mít slávu, ale prostě rap je jako porta k životu.“ (Respondent č. 1)

„Jasně, že bych chtěl bejt raper, ale tady stejně všichni skončej u pásu ve sklárnách.“ (Respondent č. 2)

„Chtěl bych rapovat a žít se tím.“ (Respondent č. 3)

„Chtěl bych natáčet klipy, ale nemám slovní zásobu, nečtu. Asi budu zedník.“ (Respondent č. 4)

„Chci se živit rapem.“ (Respondent č. 5)

„Do školy už nechci, dělám se strejdou „na černo“. Chci peníze, abych moč třeba pomoci tetě, když třeba na tom bude špatně. A chci mít stylovej barák.“ (Respondent č. 6)

„Já bych chtěl na čas do Anglie, je to tam jiný než v Čechách. Tam chodíte dva roky do školy a můžete si vybrat cokoli. Máte tréninky zadarmo. Chci bejt dobrej v boxu.“ (Respondent č. 7)

Z analýzy dat vyplynulo, že část respondentů věří ve svůj úspěch v oblasti rapu. Ti, kteří již sdílí své klipy na různých webech na síti, počítají s podporou sledujících a vědí, jakým způsobem je možné ve virtuálním světě vydělávat peníze. Vzdělání nepřikládají téměř žádnou váhu. Věří, že uspějí, pokud si půjdou za svým snem. Respondent uvažující o kariéře ve Velké Británii, má podporu rodiny a má z blízkého okolí zkušenost se zažitým úspěchem Romů, kteří emigrovali. Je zároveň jediný, který přikládá vzdělání určitou hodnotu. Lepší příležitost v oblasti vzdělání ve Velké Británii potvrzuje také Petr Torák:

„Styl života a příležitosti pro mladé lidi jsou úplně jinde. Příležitost uspět a dostat se na vysokou školu a vybrat si kariéru, to je hodně jiné než v Čechách nebo na Slovensku, ale myslím si, že rap pro ně, oni to nevidí jako styl života nebo něco jako to, že poslouchám rap, že mě nedělá gangstera. Oni to mají jako styl muziky, který je moderní a nemyslím si úplně, že by to tady ovlivňovalo natolik, že by tím žili. Samozřejmě pro spoustu mladých lidí, když to pozorují, hlavně tu americkou rapovou muziku, to je obrovský lákadlo jednoduchých peněz, stejně jako pro každého bílého chlapce je sen být youtuber³², tak i rapper je v očích těchto mladých lidí idol, který zazpívá někde na podiu jednu písničku někde na pódiu a vydělá si miliony. Holky po něm budou šílet a bude mít krásný auta. Takže spousta mladých kluků to vidí jako kariéerní možnost, ale ne úplně jako způsob

³² Youtuber je označení pro člověka, který nahrává videa na internetový portál Youtube. Pro lidi, kteří mají určitý počet sledujících, se může stát tvorba těchto videí něčím, co je živí. Finance získávají zejména díky reklamám.

života.“

Závěr

V této práci jsem se zabývala virtuálním prostorem, který se za jistých okolností může stát zdrojem sociální exkluze nebo sociální exkluzi prohlubovat. Téma bylo nahlíženo z pohledu hip hopové subkultury a romské mládeže coby konzumentů této produkce. Práce je uvedena stručným vhledem do romské historie zacíleným na hudbu jako zdroj obživy a migraci. Přibližuje život Romů v zemích, do kterých z České republiky a Slovenska nejčastěji směřují a popisuje vznik a rozvoj hip hopové subkultury ve světě a mezi Romy. V rozhovorech jsem se zaměřila na hledání souvislostí mezi identifikací mládeže se vzory rapové subkultury a sociální exkluzí. Zvažovala jsem rovněž souvislost mezi působením sociálních sítí a virtuálního světa na faktory, jako je úpadek tradiční kultury Romů, přebírání životního stylu spodiny nebo nízké vzdělání.

Komunikačními partnery ve výzkumu se stali uživatelé služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Archa z Kutné Hory a Sázavy. Jednalo se o sedm chlapců, kteří se aktivně zajímají o hip hopovou a rapovou scénu. Věková kategorie se pohybovala v rozmezí 13-20 let. Všichni respondenti z této skupiny sami sebe identifikují jako Romy, i když někteří z nich mají jednoho rodiče z majority a jednoho z romské minority. Skupina byla specifická vlastní aktivitou v subkultuře. Všichni respondenti buď píšou texty a rapují nebo se v průběhu života věnovali jiné aktivitě spojené s hip hopovou subkulturou, nejčastěji tvorbě graffiti. Respondenti z Kutné Hory jsou uživateli ambulantní formy služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a žijí v bytech integrovaných do majority. Respondenti ze Sázavy využívají terénní formu služby a žijí v lokalitě, která nese prvky sociálního vyloučení. Doplnkovou výzkumnou skupinou se stali tři dospělí respondenti, pro které rap v jejich životech hraje nějakou roli. Dva jsou rapěři, z nichž jeden se rapem živí na profesionální úrovni, druhý má zaměstnání a rap dělá mnoho let okrajově jako koníček. Posledním respondentem byl sociální pracovník, který se dlouhodobě pohybuje v romské komunitě ve Velké Británii.

Pro výzkumnou část práce jsem zvolila kvalitativní metodologii a nástrojem sběru dat se stal polostandardizovaný rozhovor. Rozhovory s uživateli ambulantní formy služby probíhali v kontaktní místnosti nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Archa v Kutné Hoře. S respondenty v Sázavě rozhovory proběhly venku na lavičce. Rozhovory byly nahrávány na diktafon telefonu a byl pořízen jejich přepis. Rozhovory byly opakovaně pročítány, kódovány a analyzovány. Rozhovory se třemi dospělými respondenty byly určeny k doplnění pohledu na rapovou scénu, vliv rapu na mládež a hodnoty šířené

skrže tuto subkulturu a virtuální prostor.

Cílem práce bylo zmapovat subkulturu romských raperů, z velké části působících z Velké Británie přes sociální sítě a popsat možné spojitosti identifikace romské mládeže se vzory z této subkultury a sociální exkluze.

Analyzovaná data byla na základě kódování rozdělena do devíti kapitol, ve kterých lze nalézt odpovědi na výzkumnou otázku s návazností na cíl práce. Z analýzy dat nevyplývá přímá souvislost mezi romskými rapery a sociální exkluzí romské mládeže, která se s nimi identifikuje nebo je imituje. Přesto existuje pojetí, které poukazuje na negativní vliv tohoto fenoménu. Zatímco v minulosti stálo za splněním americké snu štěstí, ovšem ověčené notnou dávkou dřiny, dnes se do hledáček sociálních sítí dostala glorifikace prostředí společenské spodiny. Snaha změnit svoji nepříznivou situaci tvrdou prací, případně upozorňování na útlak některých sociálních skupin, byla vyměněna za vidinu velkých peněz získaných jakýmkoli způsobem.

Výzkum ukázal, že se respondenti do kontaktu s hip hopovou subkulturou dostávají velmi brzy, v průměru ve věku kolem deseti let. Nejčastějším zdrojem jsou blízké osoby, které je se světem rapu seznámí. V té době už má také většina mládeže své mobilní telefony a tráví poslechem hudby a jejím sdílením na sociálních sítích mnoho hodin denně, v průměru až čtrnáct. Ti, kteří aktivně rapovou hudbu tvoří, ji na sociálních sítích zároveň také sdílí. Sdílení hudby a chatování na sociálních sítích je jedním z nemnoha způsobů trávení volného času romské mládeže. Většina aktivit, které respondenti ve výzkumu uvedli, byla neorganizovaná nebo se týkala rizikového chování. S rizikovým chováním běžně prezentovaným v textech rapových písní, do kterého patří užívání návykových látek nebo kriminalita, je spojeno také riziko propadu sítí sociální pomoci. Některé nízkoprahové služby pro děti a mládež mají i přes minimum překážek určitá pravidla, která mohou být pro část mládeže nepřekonatelnou bariérou. Může to být například zákaz vstupu do zařízení pod vlivem návykových látek nebo zákaz používání vulgarismů v prostorech služby. Životní styl prezentovaný hip hopovou, respektive rapovou subkulturou, tak může být překážkou na cestě ze sociální exkluze.

Z analýzy dat rovněž vyplynulo, že se romská mládež ráda identifikuje vizuálními znaky patřícími k dané subkultuře. Nejčastěji se jedná o boty, oblečení a také tetování, které je stále populárnější. V posledních letech se jedná hlavně o rozvoj oblíbenosti obličejového tetování. Romská mládež ze sociálně znevýhodněného prostředí ovšem nechodí do tetovacích salónů, ale většinu tetování si obstarává mezi sebou za naprosto nevyhovujících hygienických podmínek. Výsledky jejich snažení mají většinou úroveň nejhor-

šího vězeňského tetování.

Romská mládež, která je součástí hip hopové subkultury nejčastěji poslouchá romské rapery. Z výzkumu vyplynulo, že největší vliv mají rapeři, kteří žijí ve Velké Británii. Svoji hudbu sdílí na internetu a příležitostně jezdí do České republiky nebo na Slovensko koncertovat. Pro respondenty je podstatné, že se tito rapeři dokázali zviditelnit, získali úspěch a peníze, přestože jsou Romové, a navíc nemají žádné vzdělání. Znamená to pro ně impuls, že i jim by se to mohlo podařit. Tyto informace úzce souvisí s otázkou hodnot, které romská mládež vyznává. Z postojů k obsahu rapu a touze po slávě a penězích vyplývá, že hodnoty se pohybují v oblasti hédonismu. Při sběru dat, ale respondenti uváděli jako nejvyšší hodnoty rodinu a přátelství. V odpovědích respondentů i příbězích raperů se objevuje spojnice v podobě touhy zabezpečit rodinu a vymanit se z chudoby. To, jakým způsobem toho bude dosaženo, je věc jiná.

V romské komunitě dochází částečně k vnímání paralely mezi příběhem utlačovaného černošského obyvatelstva v amerických ghetech a sociálně vyloučenými lokalitami v České republice. Romská mládež se ztotožňuje s příběhy o rasové nenávisti, protože sama rasismus zažívá. Současně se rapeři a zejména ti romští stávají často jedinými vzory této mládeže. Z analýzy dat vyplynulo, že znalost jiných romských osobností, které by mohly být pozitivními vzory romské mládeže, je naprosto minimální.

S angažovaností v hip hopové subkultuře souvisí i minimální snahy o zabezpečení svojí budoucnosti vzděláním a vstupem na trh práce. Čtyři ze sedmi respondentů věří, že se dokáží prosadit v hudební branži takovým způsobem, aby je rap živil. Svoji kariéru vidí ve sdílení videoklipů na k tomu určených platformách, kde díky sledujícím a počtům shlédnutí, budou vydělávat nemalé peníze. Cílem části z nich je zabezpečit svoji nejbližší rodinu. Všichni respondenti chtějí, aby na ně byla jejich rodina hrdá. Tato potřeba je nejčastěji vyjádřena ve vztahu k matce nebo náhradní pečující osobě ženského pohlaví. Respondenti mají potřebu svou vděčnost této pečující osobě vyjadřovat koupí krásného domu, stylového auta a dalších hodnotných věcí.

V závěru práce bych chtěla podotknout, že vznikající romská hip hopová nebo rapová subkultura s sebou nese řadu nesporných negativ, zejména v oblasti přijetí kultury spodiny a glorifikace gangsterského násilí. O to důležitější se jeví role sociálních pracovníků, pedagogů a dalších pomáhajících profesí, kteří pracují s romskou mládeží. Je potřeba přetavit potenciál angažované mládeže do forem přípustných pro většinovou společnost, kultivovat projev a rozšiřovat slovní zásobu. V sociálně vyloučených lokalitách je nutné pracovat s romskou mládeží a podpořit využití rapu k jeho původnímu

významu, tedy upozorňování na sociální útlak a nespravedlnost. Hip hopovou tvorbu je možné také využít k podpoře rozvoje romské kultury, zejména v práci s romským jazykem. Hip hopová subkultura může být také cestou k získávání mnoha nových kompetencí a dovedností, která mohou přerůst v touhu po vzdělání. Romská mládež může skrze svůj talent a lásku k hudbě a pohybu zažívat pocit úspěchu, který může být pro sociálně vyloučené cestou k sebepoznání, sebevědomí, a nakonec i cestičkou k úspěšnému sociálnímu začlenění.

Seznam literatury:

BAKER, S. *The history of gangster rap*. New York: Abrams Image, 2018. ISBN 978-1-4197-2915-7

BLAŽEK, P.; FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada, 2019. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-2013-0.

BROŽ, V.; VESELÝ, K.; SOUČEK, T. *Kmeny: současné městské subkultury*. Praha: Bigg Boss & Yinachi, 2014. ISBN 978-80-903973-2-3.

BRYCHTOVÁ, A. *Vliv tradičních kulturních vzorců romské mládeže na její integraci do majoritní společnosti*. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce V. Erban.

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.

DALRYMPLE, T. *Ztraceni v ghettu*. Voznice: Leda, 2011. ISBN 978-80-7335-275-2.

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: cesty Romů :1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-244-0524-5

DOČKAL, T. *Romská hudba. Romové a hip-hopová kultura*. Praha 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta. Husitská teologie v kombinaci s psychosociálními studií. Vedoucí práce: J. Chalupová.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 728-80-257-0807-1.

HORVÁTHOVÁ, J.; KŘÍŽOVÁ, A.; HABROVCOVÁ, J. *Poklad Romů: amare somnaka: tajemství romského šperku: doprovodná publikace ke stejnojmenné výstavě Mu-*

zea romské kultury, 7.10.2016-30.4.2017. Druhé vydání. Brno: Muzeum romské kultury, s.p.o., 2017. ISBN 978-80-86656-33-5.

KLÍMA, P.; JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. *Speciální pedagogika*, 2002, roč. 12, č. 4, s. 226-241.

KOLÁŘOVÁ, M. (ed.) *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-060-5.

KOUBA, P. *Exodus bez Mojžíše: romská emigrace jako politický problém*. Praha: Filosofia, 2014. Parva philosophica. ISBN 978-80-7007-427-5

MADEROVÁ, B.; JURKOVÁ, Z.; VESELÝ, K. *Dotknout se světa: česká hudební alternativa 1968-2013 = To touch the world: Czech musical alternative 1968-2013*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-87398-38-8.

MATOUŠEK, O. (et al) *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 2013. ISBN 978-80-262-0366-7 s. 347-350.

MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: PORTÁL, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

MINAŘÍK, M. *Kriminalita romské menšiny a projekt Systém mentoringu v trestní justici*. České Budějovice 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevního a civilního práva. Vedoucí práce: Mgr. Marie Roučková.

RYCHLÍK, M. *Dějiny tetování*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80-204-3286-5

Sbírkový Muzea romské kultury: 1991-2006: textil, šperk, nesbírkové kolekce textilu a šperku = Collections of the Museum of Romani Culture: 1991-2006: the textile collection, the jewellery collection, non-collection textile and jewellery acquisitions. Druhé opravené vydání. Přeložil Valerie LEVY, přeložil Irena ZATLOUKALOVÁ, přeložil

Eva BARTOŠOVÁ. Brno: Muzeum romské kultury, 2017. ISBN 978-80-86656-34-2.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: sociologické, psychologické a pedagogické aspekty*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. ISBN 978-80-7509-498-8.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.

VEGRICHTOVÁ, B. *Gangy: vězeňské, pouliční a motorkářské*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0377-5.

VESELÝ, K. *Hudba ohně: radikální černá hudba od jazzu po hip hop a dále*. Vydání druhé, přepracované. Praha: Paseka, 2022. ISBN 978-80-7637-215-3.

Seznam on-line zdrojů:

CHODEC, P. Jebat systém Dollar Prync a český romský rap z Anglie. In *A2* [online]. 2019, [cit.14-03-2021]. Dostupné na WWW: <<https://www.advojka.cz/archiv/2019/3/jebat-system>>

Encyclopædia Britannica: Roma people [online]. 2021, [cit. 18-10-2021] Dostupné na WWW: < <https://www.britannica.com/topic/Rom>>.

KAJANOVÁ, A.; MRHÁLEK, T.; ZVÁNOVCOVÁ, V.; Každodennost v sociálně exkludované lokalitě a Romano hip hop. In *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online]. 2014, [cit. 19-02-2021]. Dostupné na WWW:<<http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20150107080217374880.pdf>>.

Občanské sdružení ROMEA [online]. Praha: Romea, 2018, © 2003 [cit.19-02-2021] Dostupné na WWW:<<http://www.sdruzeniromea.cz/index.php/co-delame/zpravodajsky-server-romea-cz>>.

ONDOVÁ, S. Protest a vzdor sprejera Erika D. Profil romského streetartového umělce. In *ROMEA, o. p. s.* [online]. 2017, [cit. 19.-09-2021]. Dostupné na WWW: <<http://www.romea.cz/cz/osobnosti/protest-a-vzdor-sprejera-erika-d-profil-romskeho-streetartoveho-umelce>>.

PALATA, L. Země Romům zaslíbená. Britská společnost nehodnotí podle barvy kůže. In *Deník* [online]. 2019, [cit. 01-02-2021]. Dostupné na WWW: <<https://www.denik.cz/evropa-pro-cechy/britanie-zeme-romum-zaslibena-20190327.html>>.

PARKIN, C. Nejzásadnější hip-hopové styly v historii. In *RedBull* [online]. 2018, [cit. 30-12-2021]. Dostupné na WWW: <<https://www.redbull.com/cz-cs/hudba-hip-hop-ilustrovana-evoluce-mody-rapu>>

RADOSTNÝ, L. Po stopách romského HIP HOPU. In *A2* [online]. 2008, [cit. 13-11-2021]. Dostupné na WWW: <<https://www.advojka.cz/archiv/2008/27/po-stopach>>

romskeho-hip-hopu>.

RENARD, S.; MANUS, A.; FELLMAN, P.; *Understanding the complexity of Romany diaspora* [online]. 2007 [cit.25-03-2021] Dostupné na WWW: <<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.613.3798&rep=rep1&type=pdf>>.

ŠEVČÍKOVÁ, S. Romipen a rodina jako konstrukty pro sebepojetí Romů v romských pohádkách v dialogu s majoritní společností. In *Časopis Pedagogika* [online]. 2013 [cit.23-08-2021] Dostupné na WWW: <<https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=281>>.

TOUŠEK, L.; WALACH, V.; KUPKA, P. Sociálně vyloučené lokality z pohledu socio-demografických ukazatelů. In *Demografie* [online]. 2018 [cit.9-03-2021] Dostupné na WWW:<https://www.academia.edu/36226112/Soci%C3%A1ln%C4%9B_vylou%C4%8Den%C3%A9_lokalita_z_pohledu_sociodemografick%C3%BDch_ukazatel%C5%AF>.

Working with Roma: Participation and empowerment of local communities. [online]. The European Union Agency for Fundamental Rights, 2018 [cit.20-03-2021] Dostupné na WWW:< https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-working-with-roma_en.pdf >.

Seznam příloh:

Příloha I

Medailonky romských osobností (respondenti)

Petr Torák

Narozen: 1981

Národnost: romská

Místo původu rodiny: Liberec

Dosažené vzdělání: bakalářské v oboru Kriminologie a psychologie, 2008–2013, The Open University v Milton Keynes ve Velké Británii

Rodinný stav: ženatý, dvě děti

Oblast působení: Původně studoval Právni akademii v Liberci, ale po sérii rasově motivovaných útoků odešel v roce 1999 do Spojeného království, kde požádal o azyl. Nejprve pracoval jako dobrovolník v advokátní kanceláři, po získání pracovního povolení začal pracovat ve fast foodu, v zemědělství, u bezpečnostní služby a poté u policie.

V letech 2006–2017 působil ve Velké Británii jako policejní důstojník. V roce 2013 založil policejní asociaci GRTPA (Gypsy Roma Traveller Police Association), která má za cíl podporovat policisty z řad Romů a kočovníků. V dnešní době má přes 140 členů a pobočky ve 4 zemích (Česko, Velká Británie, Slovensko a Chorvatsko). V roce 2015 byl oceněn Řádem britského impéria (MBE) za práci v romské komunitě ve městě Peterborough. Od roku 2018 je ředitelem organizace COMPAS Charity. Tato organizace podporuje soulad komunity v Peterborough, poskytuje komplementární vzdělání a mentoring romských žáků, pořádá kulturní akce a poskytuje bezplatnou poradenskou službu. Torák byl také zvolen nadací Global Forum Foundation vedoucím pro děti z domorodých a romských komunit. Odborné znalosti a zkušenosti, které Torák získal při práci policisty a v komunitách, byly také využity českou vládou. V letech 2018 až 2020 Torák působil jako člen Rady vlády pro záležitosti romských menšin. Cílem Rady je zlepšit podmínky pro Romy v České republice. V roce 2021 se Petr Torák stal honorárním konzulem České republiky v Peterborough a začal poskytovat konzulární služby čes-

kým krajanům.³³

Lukrecius Chang (vlastním jménem Lukrecius Kišš)

Narozen: 1984

Místo původu: Karviná

Rodinný stav: ženatý, jedno dítě

Oblast působení: herec, raper, kickboxer

Lukrecius Kišš se v dětství pohyboval v prostředí gheta a jako dospělý se do něj vrátil coby asistent prevence kriminality. V této oblasti se skvěle prosadil a v komunitě získal respekt. Mimo zaměstnání se věnuje volnočasovým aktivitám s dětmi. Předává zkušenosti z oblasti bojových sportů a věnuje se rapu. Natočil několik hudebních klipů a také se účastnil natáčení různých dokumentů jako například Romové a sport nebo Šitkredit a kultovního filmu Česká RAPublika. Dlouhodobě se věnuje prevenci. Působil na základních školách jako romský mentor. Od roku 2018 pracuje jako mediátor pro Státní zdravotní ústav v Praze. V rámci primární prevence se zabývá například tématy, jako jsou závislost na alkoholu, kouření nebo HIV virus.³⁴

Refew (vlastním jménem Erik Gábor)

Narozen: 1993

Místo původu: Praha

Rodinný stav: svobodný

Oblast působení: raper

Erik Gábor se narodil v pražské Libni, kde i vyrůstal. Vychovávala ho matka, která je Češka, ale jeho otec byl Rom. Nedostudoval žádnou školu a v pubertě měl problémy s policií. Hodně se pohyboval na ulici, prodával marihuanu a hrát automaty. V současnosti se živí už jen rapem. Hodně koncertuje a jeho publikum je smíšené z majoritní i minoritní mládeže. Ve svých textech se někdy dotýká svého původu a živo-

³³ Zdroj: www.amendar.cz – projekt Muzea romské kultury, který představuje 254 romských osobností 20. a 21. století. Vyšlo i knižně.

³⁴ Informace o Lukreciu Kiššovi jsou z jeho Facebookového profilu a novinového článku Svět není černobílý, který je k nalezení na: https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/svet-neni-cernobily-dokazuje-romsky-raper-chang-z-karvinskeho-ghetta.A140528_2068794_ostava-zpravy_ama

tu na ulici, ale častým tématem jeho textů jsou tzv. representy, kdy se rapuje o tom, kolik čeho člověk má – aut, peněz, holek.³⁵

³⁵ Informace pochází ze dvou rozhovorů, které jsou k nalezení na: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/rapper-refew-nezapominam-na-odkud-jsem-8106379> a https://www.youtube.com/watch?v=StiSN8pB_MQ.

Příloha II

Ahoj,

jmenuji se Alžběta Brychtová a studuji na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Etika v sociální práci. Zabývám se tématem virtuálního prostoru jako možného zdroje sociální exkluze Romů a hip hopery a rapery jako vzory, s jejichž hudbou a životním stylem mě seznamuje romská mládež v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Archa. Jsem moc ráda, že jsi mi umožnil/a s Tebou provést tento rozhovor.

- 1) Řekni mi prosím, kolik ti je let a co v současnosti děláš (škola, práce...)?
- 2) Pověz mi prosím, co rád/a děláš ve svém volném čase?
- 3) Jakou hudbu nejraději posloucháš?
- 4) Od kolika let tuhle hudbu posloucháš a jak ses o ní dozvěděl?
- 5) Co pro Tebe hudba znamená?
- 6) Můžeš mi vyjmenovat nějaké interprety hip hopové a rapové hudby, které máš rád?
- 7) Pověz mi, co víš o historii rapu a hip hopu?
- 8) Řekni mi prosím, s kolika lidmi na sociálních sítích tuto hudbu sdílíš?
- 9) Řekni mi, jaká témata kromě hudby Tě s lidmi spojují?
- 10) Zkus mi prosím popsat, co Tě na této hudbě nejvíc oslovilo?
- 11) Pověz mi prosím, o čem jsou texty hip hopových a rapových písní?
- 12) Znáš životní osudy zpěváků této hudby?
- 13) Pokud je mezi těmito zpěváky někdo, kdo je pro Tebe vzorem, popiš mi prosím, čeho si na něm ceníš?
- 14) Můžeš jmenovat, kdo z romské komunity je pro Tebe vzorem?
- 15) Popiš mi prosím, čím si získal Tvoje sympatie?
- 16) Vyjmenuj prosím nějaké Romy, kteří se zabývají hip hopem nebo rapem?
- 17) Zkus mi prosím popsat, co mají společného černošští a romští interpreti této hudby?
- 18) Popiš mi prosím, proč si myslíš, že mladí Romové dělají často tento typ hudby?
- 19) Můžeš mi prosím říct jak ses o hip hopu a rapu dozvěděl/a?
- 20) S těmito hudebními styly je spojena také móda a tetování. Máš nějaké tetování a můžeš mi o něm říct víc?
- 21) Popiš mi prosím, jak získáváš nové přátele na sociálních sítích?
- 22) Kolik Tvých přátel ze sociálních sítí žije v zahraničí (Slovensko, Velká Británie, USA...)?

- 23) Zkus mi prosím popsat, co by byl pro Tebe důvod k odstěhování z ČR?
- 24) Vyprávěj mi prosím, co je pro Tebe v životě důležité?
- 25) Máš představu, čeho bys chtěl/a v životě dosáhnout?
- 26) Co myslíš, že proto budeš muset udělat?
- 27) Můžeš mi prosím popsat, co ti vadí na životě v Česku?
- 28) Popiš mi prosím svoji představu o tom, čím se lidé z gangů zabývají?
- 29) Pověz mi prosím, jestli máš nějakou zkušenost s kriminalitou a jakou?
- 30) Můžeš mi prosím říct, jestli byl někdo z Tvé rodiny ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 31) Popiš mi prosím, jaký máš pocit z vězení z vyprávění, které jsi slyšel/a?
- 32) Zkus mi prosím popsat, co pro Tebe znamená dobro a zlo?
- 33) Řekni mi, co pro Tebe znamená slovo respekt?
- 34) Vyprávěj mi prosím, co pro Tebe znamená, když můžeš někomu věřit?
- 35) Můžeš mi jmenovat někoho, komu důvěřuješ?
- 36) Vyprávěj mi prosím, jaký je Tvůj nejhorší zážitek v životě?
- 37) A teď mi prosím popiš ten nejlepší.
- 38) Velká část pouličních gangů je spojená také s drogami. Můžeš mi říct, jaká je Tvoje zkušenost s návykovými látkami?
- 39) Zkus mi popsat rizika, která jsou s návykovými látkami spojena?
- 40) Můžeš mi říct, čeho se v životě nejvíc bojíš?
- 41) Řekni mi prosím ještě, kolik času trávíš na sociálních sítích?
- 42) Popiš mi, jak se na sociální síti prezentuješ?

Seznam obrázků

Obrázek 1 Cesty kontaktu s hip hopovou subkulturou	37
Obrázek 2 Čas strávený ve virtuálním světě	38
Obrázek 3 Trávení volného času	39
Obrázek 4 Vizualizace příslušnosti k rapové subkultuře	40
Obrázek 5 Nejposlouchanější romští rapeři	41

Abstrakt

BRYCHTOVÁ, A. *Virtuální prostor jako zdroj sociální exkluze Romů – černošská ghe-ta, hip hopeři a rapeři jako vzory romské mládeže*. České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce V. Erban.

Klíčová slova: Romové, virtuální svět, sociální sítě, hip hop, rap, majorita, sociální exkluze, hodnoty, vzory v komunitě, volný čas, sociální práce

Tato diplomová práce se zabývá členstvím romské mládeže v hip hopové subkultuře inspirované černošskými rapery, která se do české romské komunity infiltuje zejména skrze sociální sítě a virtuální prostor obecně. Přináší různé pohledy na současnou romskou rapovou tvorbu a její možnou souvislost se sociální exkluzí romské komunity. Cílovou skupinou je romská mládež ve věku 13-26 let, která navštěvuje službu nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Archa v Kutné Hoře a v Sázavě. Cílem práce je zmapovat a popsat rozrůstající se subkulturu romských raperů a najít odpověď na otázku, zda mohou mít romští rapeři jako vzory romské mládeže a jejich tvorba šířená ve virtuálním světě dopad na sociální exkluzi Romů. Výzkum byl realizován kvalitativní metodologií, nástrojem sběru dat byl polostandardizovaný rozhovor.

Abstract

BRYCHTOVÁ, A. *Virtual space as a source of the social exclusion of the Romani people – black ghettos, hip-hoppers and rappers as acting role models for the Romani youth*. České Budějovice 2022. Diploma thesis. University of South Bohemia České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity work. Thesis supervisor V. Erban.

Key words: Romani people, virtual world, social networks, hip-hop, rap, majority population, social exclusion, values, role models in the community, free time, social work

This thesis deals with the topic of Romani youth in the hip-hop subculture, inspired by black rappers, a subculture which infiltrates the Czech Romani community especially through social networks and virtual space in general. It brings different views on the current Romani rap scene and its possible connection with the social exclusion of the Romani community. The target group is Romani youth aged 13 to 26, who frequent Archa low threshold facility for children and youth located in Kutná Hora and Sázava. The aim of this thesis is to map out and describe the blooming subculture of Romani rappers and to seek out the answer to the question, whether Romani rappers acting as role models for Romani youth and their work spreading through social networking sites could have an impact on the social exclusion of Romani people. The research was carried out using qualitative methodology, the key data collection tool used being semi-structured interview.